

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Möten med socialtjänsten

- En narrativ analys av spelberoende personers berättelser

Socionomprogrammet

C-uppsats

Författare: Johan Malm & Jonas Halvarsson

Handledare: Per Binde

Abstract

Titel: Möten med socialtjänsten - En narrativ analys av spelberoende personers berättelser

Författare: Johan Malm & Jonas Halvarsson

Typ av arbete: Vetenskapligt arbete, SQ1562, 15 hp

Handledare: Per Binde

Nyckelord: socialtjänst, spelberoende, narrativ, bemötande

Denna uppsats är en kvalitativ studie som söker kunskap om hur spelberoende personer berättar om sin spelhistoria och sina möten med socialtjänsten. För att lyckas med detta har vi valt att arbeta utifrån frågeställningarna: Hur beskriver och förstår den spelberoende sig själv i sin berättelse? Hur beskriver och förstår den spelberoende socialtjänstens roll i berättelsen? Hur beskriver och förstår den spelberoende socialtjänstens bemötande och kunskaper om spelberoende i berättelsen?

Materialet till studien består av sex individuella intervjuer med personer aktiva på Spelberoendes förening i Göteborg. Den insamlade empirin har sedan bearbetats med hjälp av narrativ analys och tidigare forskning. I studien har vi kunnat identifiera ett antal olika beroendeprofiler utifrån hur respondenterna berättar om sig själva som spelare. Vi har också kunnat kategorisera olika roller som socialtjänsten antagit i berättelserna.

En viktig slutsats i uppsatsen är att respondenternas initiala förväntningar på socialtjänsten påverkar berättelsen. Detta gäller för vilken roll socialtjänsten tillskrivs likaväl som för hur man upplever kunskapsnivån och bemötandet. Sättet socialtjänsten beskrivs på står alltså i relation till vilka förväntningar som funnits på den. Har berättaren höga förväntningar på vad socialtjänsten ska kunna hjälpa till med, och dessa inte infrias har vi sett att socialtjänsten framställs på ett mer negativt sätt än i berättelser med lägre förväntningar.

Förord

Vi vill börja med att tacka våra respondenter för att ni ställde upp på våra intervjuer. Utan er hade denna uppsats inte varit möjlig.

Vi vill också tacka Mattias Ekenberg och alla andra vi träffade på Spelberoendes förening i Göteborg. Vi är mycket tacksamma för all hjälp och att ni så öppenhjärtligt välkomnade oss på föreningen och lät oss delta på era möten.

Slutligen vill vi rikta ett stort tack till vår handledare Per Binde. Ditt engagemang och tålamod, tillsammans med din stora kunskap om spel och spelberoende har varit ett ovärderligt stöd i arbetet med denna uppsats.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Förförståelse	1
1.2 Syfte	1
1.3 Frågeställningar	2
2. Bakgrund	2
2.1 Vad är spel?	2
2.2 Penningspel	2
2.3 Penningspel i Sverige	3
2.4 Vad är beroende?	3
2.5 Vad är spelberoende?	3
2.6 Spelberoende i Sverige	5
2.7 Spelberoendes förening i Göteborg	5
3. Tidigare forskning	6
3.1 Kunskap om spel inom socialtjänsten	6
3.2 Narrativens roll inom självhjälsgrupper	7
3.3 Narrativa studier om beroendeproblematik	8
4. Metod	10
4.1 Narrativ analys	10
4.2 Urval	11
4.3 Tillvägagångssätt	11
4.4 Presentation av respondenter	12
4.5 Validitet och reliabilitet	12
4.6 Generaliserbarhet	13
4.7 Etiska överväganden	13
5. Resultat	14
5.1 Stina	14
5.2 Carl-Johan	17
5.3 Glenn	19
5.4 Pelle	21
5.5 Tony	24
6. Analys	28
6.1 Hur beskriver och förstår den spelberoende sig själv i sin berättelse?	28
6.2 Hur beskriver och förstår den spelberoende socialtjänstens roll i berättelsen?	31
6.3 Hur beskriver och förstår den spelberoende socialtjänstens bemötande och kunskaper kring spelberoende i berättelsen?	34
7. Sammanfattning och slutdiskussion	36
7.1 Förslag på vidare forskning	37
8. Referenser	38
Bilaga 1 – Deltagandeförfrågan	40
Bilaga 2 - Semistrukturerad intervjuguide	41

1. Inledning

Spel och spelande om pengar har kommit att bli ett allt vanligare inslag i dagens samhälle. Denna utveckling har skett under många år och spelande finns beskrivet långt tillbaka i historien (Nilsson, 2002). Spel är för de flesta människor ett oskyldigt nöje som ger lite extra spänning i vardagen. Att lämna in ett stryktips med arbetskamraterna eller att spela bingolotto med familjen upplevs också som en social aktivitet. För vissa människor är det dock omöjligt att hålla spelet på en lagom nivå. I dagens läge anser många att ett beteende där man inte kan avstå från spel om pengar ska betecknas som ett psykiskt problem eller en sjukdom (SOU, 2008:124). Under åren 1997 och 1998 genomfördes en större oberoende studie i Sverige vid namn *Gambling and problem gambling in Sweden*. I studien tittade man på spelvanor och spelmissbruk och kom fram till att mellan 1,5 till 2,5 procent av befolkningen i åldrarna 15-74 hade ett spelproblem (Statens folkhälsoinstitut, 2000). Sedan studien publicerades för mer än 10 år sedan har dock mycket hänt på spelmarknaden. Fyra statliga kasinon har öppnats i Stockholm, Göteborg, Malmö och Sundsvall och poker och oddsspel på internet har fullkomligen exploderat och därmed bidragit till att människor idag har gränslös tillgång till spel dygnet runt.

Den som söker sig till socialtjänsten för att få hjälp med att finansiera en spelberoendebehandling har det inte alltid lätt. I socialtjänstlagen står det att man ska hjälpa dem som missbrukar alkohol och narkotika (3 kap. 7 § eller 5 kap. 9 § SoL), men det nämns inget om andra typer av beroenden och tidigare har många fått avslag på sina ansökningar. I en dom från Regeringsrätten (2005-06-01) kan man läsa att ”En ansökan om bistånd till spelmissbruksbehandling ska inte handläggas som en ansökan om missbruksvård utan som en ansökan om ekonomiskt bistånd” (RÅ, 2005 ref. 51).

Den luddiga lagstiftningen har fått till följd att socialtjänsten i olika kommuner och stadsdelar har mycket olika uppfattning när det kommer till vilken hjälp de beviljar spelberoende personer (Martinsson & Torgersson, 2009).

1.1 Förförståelse

Vår förförståelse kring spelberoende är begränsad då vi inte i någon större utsträckning berört ämnet innan arbetet med denna uppsats påbörjades. En av oss skrev ett mindre arbete under termin ett på programmet med fokus på en persons spelproblematik. Vårt intresse för spelberoende som ämne väcktes då vi under termin tre närvarade på en föreläsning som hölls av Mattias Ekenberg från Spelberoendes förening inom ramen för kursen ”Alkohol- och narkotikamissbruk”. Ekenberg föreläste om projektet Syna korten som är en förebyggande ungdomssatsning från Spelberoendes förening i Göteborg. Hans skildring av det liv en del spelberoende personer lever inbjöd till förståelse och ödmjukhet samt slog hål på en del myter och fördomar vi tidigare hade haft om hur spelproblematik fungerar. En av författarna har erfarenhet av att ha spelat nätpoker under ett antal år och i och med detta har tankar väckts kring spelberoende. Man kan därmed säga att vi har erfarenheter sedan tidigare av spel men inte av spelberoende.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att ge en bild av hur spelberoende personer beskriver sin spelhistoria samt hur de berättar om sin kontakt med socialtjänsten.

1.3 Frågeställningar

Hur beskriver och förstår den spelberoende sig själv i sin berättelse?

Hur beskriver och förstår den spelberoende socialtjänstens roll i berättelsen?

Hur beskriver och förstår den spelberoende socialtjänstens bemötande och kunskaper kring spelberoende i berättelsen?

2. Bakgrund

2.1 Vad är spel?

Spel är mångfacetterat och kan ha en mängd olika betydelser för olika personer. Det kan exempelvis röra sig om spel om pengar eller spel för nöjes skull. Någon kanske tänker på brädspel som Monopol eller Trivial Pursuit medan någon annan tänker på dator- eller TV-spel och en tredje kopplar ihop det med poker eller hästar (Nilsson, 2002). Begreppet spel används därför i uppsatsen som ett samlingsord för alla typer av spel.

2.2 Penningspel

Penningspel är alla de spelformer som innebär en satsning av pengar (Nilsson, 2002). Här hittar vi bland annat skraplotter (exempelvis Triss), spel på hästar, kasinospel (exempelvis roulette och Black Jack), vadslagning på idrottsresultat, spelautomater (exempelvis Vegas) bingo och spel om pengar på internet.

Psykologen Thomas Nilsson (2002:25) listar fem kriterier som gäller för spel om pengar. Dessa är:

1. Minst två personer (där den ena kan vara en organisation) är involverade i aktiviteten.
2. Man satsar pengar på en händelse som skall äga rum.
3. Utgången av denna händelse är oviss och styrs helt eller delvis av slumpen.
4. Satsningen är oåterkallelig.
5. Allt deltagande är frivilligt.

Nilsson (ibid.) fäster speciell uppmärksamhet på ordet ”slumpen”. Han menar att det är denna slump som står för charmen och spänningen i spelet. Att slumpen avgör indikerar att man inte kan styra spelet eller förutse vad som ska hända och därför kan man inte heller på förhand veta utgången av spelet.

Vidare kan vi dela in penningspel i turspel och skicklighetsspel. Turspel är den typ av spel där slumpen är totalt avgörande. Spelaren har alltså ingen möjlighet att påverka vinstmöjligheten i spelet genom tidigare erfarenheter eller kunskaper om spelet. Här hittar vi spel som bingo, nummerspel (exempelvis Lotto), skraplotter, tärningsspel och roulette. Skicklighetsspel är följaktligen sådana spel där spelaren med hjälp av sina erfarenheter eller kunskaper, i viss utsträckning kan påverka vinstmöjligheterna. Skicklighetsspel kan i sin tur delas in i två kategorier. Först har vi de spel där spelarens tillägnade kunskap inom ett område kan ha betydelse. Exempel på sådana spel kan vara spel på fotboll eller hästar där kunskaper om lagen, spelare och hästarna kan ge fördelar. Sedan har vi kortspel som poker och Black Jack som innehåller moment där spelaren själv kan agera för att ändra utgången av spelet till egen favör. Viktigt att komma ihåg är att slumpen är en stor faktor även i dessa skicklighetsspel (Nilsson, 2002:28-29).

2.3 Penningspel i Sverige

I Sverige är penningspel reglerat genom lagstiftning och det är staten som ger tillstånd till olika spelformer. Genom speltillstånden regleras antalet spel som ska finnas och staten bestämmer också vilka spelaktörer som ges utrymme på marknaden (Ortiz, 2006:16). På den svenska spelmarknaden finns det tre stora aktörer. Dessa är staten (Svenska Spel), hästsporten (ATG) och folkrörelserna (anordnare av lotterier och bingospel) (Nilsson, 2002). Svenska Spel är den största aktören på marknaden med ungefär hälften av omsättningen. 2010 uppgick vinsten till 4 795 miljoner kronor och 4 766 miljoner kronor gick till statskassan (Svenska Spel). Svenska Spel och ATG får sina tillstånd av regeringen medan folkrörelserna får sina tillstånd av Lotteriinspektionen.

Lotteriinspektionen är en statlig myndighet som har fått i uppdrag av regeringen att kontrollera den svenska spelmarknaden och bevaka konsumenternas intressen. Lotteriinspektionen ska också arbeta för att minimera de risker till sociala skadeverkningar som spel kan leda till (Lotteriinspektionen, 2010).

2.4 Vad är beroende?

Innan vi går in på vad spelberoende är för någonting kan det vara värt att presentera vad ett beroende överhuvudtaget är för någonting. De flesta associerar säkerligen beroende med någon form av kemiskt preparat; ett beroende är när man har svårt att sluta använda preparatet, exempelvis alkohol eller tobak. Nilsson (2002) skriver att de flesta definitioner av ett beroende fokuserar på ett intagande av kemiska preparat men att det finns en trend där man även anser att ett flertal mänskliga beteenden kan vara beroendeframkallande. Exempel på dessa beteenden kan vara motion, sex, shopping, spela TV-spel eller spela om pengar. För att användandet av ett kemiskt preparat eller ett beteende skall klassas som beroende måste dock en rad kriterier uppfyllas, fortsätter Nilsson. Dessa är:

1. *Upptagenhet*. Man är alltid upptagen av att planera och utföra beteendet eller av att tillförska sig preparatet och att bruka det. En stor del av ens vakna tid går åt för att planera och drömma om utförandet eller brukandet, och att skaffa de pengar som behövs för att kunna tillfredsställa behovet (om beroendet är av en kostsam sort). I upptagenheten ligger också en rejäl dos förväntan, man förväntar sig positiva effekter av aktiviteten eller brukandet.
2. *Sinnesförändring*. Beteendet eller preparatet påverkar brukarens känslotillstånd. Användandet är en genväg till att tillfälligtvis må bättre och detta är en stor del i förklaringen till varför människor som är beroende fortsätter med ett beteende som för omgivningen ter sig obegripligt.
3. *Toleransökning*. Man måste hela tiden öka dosen av sitt brukande för att uppnå önskad effekt.
4. *Abstinenssymptom*. Om man upphör med brukandet uppstår abstinens. Dessa symptom kan vara både psykiska och fysiska.
5. *Konflikter*. Beteendet eller användandet av preparatet leder till konflikter, både med omgivningen och inom en själv.
6. *Återfall*. Man kan inte sluta trots att man försöker utan man tar ett återfall (Nilsson, 2002; Ortiz, 2006).

2.5 Vad är spelberoende?

Ett spelberoende kan passa in lika bra som ett substansberoende på dessa kriterier och kan alltså jämföras med beroendet av olika substanser. Men även om man kan hitta flertalet symptom som överensstämmer med varandra så finns det också skillnader. Missbruk av spel ger inte upphov till några direkta manifesta kroppsliga symptom per se så som missbruket av narkotika eller alkohol

gör (Ortiz, 2006). Detta, tillsammans med det faktum att spel till skillnad från narkotika är lagligt, gör det betydligt svårare att upptäcka en person med spelproblematik än en med alkohol- eller narkotikaproblematik. Följden blir att spelberoendet kan ha hunnit bli mycket allvarligt innan någon i omgivningen reagerar (Nilsson, 2002).

Men vad är då spelberoende? De allra vanligaste kriterierna för att diagnostisera spelberoende, eller spelmani som det också kallas, återfinns i DSM-IV (APA, 1994). Enligt DSM-IV är en person spelberoende om han eller hon uppfyller minst fem av tio kriterier. Kriterierna är att spelaren:

1. Tänker ständigt på spel.
2. Behöver spela för allt större summor för att uppnå önskad spänningseffekt.
3. Har misslyckats flera gånger med att kontrollera, begränsa eller sluta spela.
4. Blir rastlös eller irriterad vid försök att begränsa spelet eller sluta spela.
5. Spelar för att slippa tänka på sina problem eller för att söka lättnad från nedstämdhet, exempelvis känsla av hjälplöshet, skuld, ångest, depression.
6. Försöker vinna tillbaka pengar som man förlorat på spel.
7. Ljuger för att dölja omfattningen av sitt spelande för anhöriga, terapeuter och andra personer.
8. Har begått brott för att finansiera sitt spelande.
9. Har äventyrat eller förlorat en viktig personlig relation, anställning, utbildnings- eller karriärmöjlighet på grund av spelet.
10. Förlitar sig på att andra kan ordna fram pengar för att lösa en finansiell krissituation som uppstått på grund av spelet.

Återigen kan man se likheter mellan andra beroenden såsom alkoholberoende. Det enda som här utmärker spelaren är den sjätte punkten om att försöka vinna tillbaka pengar som man har förlorat på spel. De flesta som är spelberoende har synsättet att det enda sättet att komma tillbaka på rätt sida ekonomiskt är att vinna tillbaka de pengar de förlorat. Detta är unikt för spelberoendet. I övrigt skulle DSM-IV likaväl kunna beskriva en person som är alkoholist (Nilsson, 2002).

Den spelberoende, som alltså uppfyller minst fem av kriterierna ovan, är en person som ägnar en stor del av sin vakna tid till spel (Nilsson, 2002). Han eller hon har ingen tid till annat som är viktigt i livet som familjen och dennes spelande påverkar både det egna livet och de närståendes. Den spelberoende är helt upptagen av sitt spelande, spel är allt han eller hon tänker på. Den som är spelberoende får allt svårare att sköta sina arbetssysslor eller sina studier och vardagen präglas av oro och stress. Pengar utgör många gånger en konstant källa till oro och kan driva den spelberoende till saker som tidigare varit otänkbara, exempelvis att finansiera sitt spelande genom kriminalitet. Själv mordstankar är vanligt förekommande hos spelberoende och det finns en överrepresentation av självmord i gruppen. Detta är kopplat till att de som är spelberoende ofta lider av allvarliga depressioner parallellt med sitt missbruk (ibid).

Alla med spelproblem behöver dock inte vara beroende. Därför talar man även om problemspelare och riskspelare. Riskspelaren uppfyller ett eller två av DSM IV-kriterierna medan problemspelaren uppfyller tre eller fyra. Problemspelaren lägger förhållandevis mycket tid på sitt spelande. Här är tidsaspekten en viktigare varningsklocka än vad pengarna är. Problemspelaren har oftast råd med sitt spelande och har sitt arbete kvar. Dock börjar problemspelaren upptas mer och mer av spelet och aktiviteter runt omkring detta. Problemspelaren förnekar oftast de signaler som man sänder ut till omgivningen om sitt problem. Han, eller hon, får mindre tid över till andra viktiga saker i livet och spelet påverkar dennes och dennes anhörigas liv negativt. De flesta problemspelare mår dåligt av sitt spelande. De blir lätt irriterade över vardagliga saker, drabbas av oro, ångest och skamkänslor, och kan lida av sömnproblem. Problemspelaren kan dock, till skillnad från den

spelberoende, välja att minska eller upphöra med sitt spelande om positiva saker i livet inträffar som gör att spelande tappar i attraktion (Nilsson, 2002:46).

Avslutningsvis kan det vara värt att ge ett par exempel på vad spelberoende *inte* är för någonting. Ett vanligt misstag, skriver Nilsson (2002), är att man tror att spelberoende först och främst är ett ekonomiskt problem och kan mätas med hur mycket pengar man lägger på spel. Hur mycket vi har råd att lägga på spel är dock olika för varje individ och dessutom kan man vara beroende av sitt spelande av exempelvis poker men samtidigt vara såpass duktig att man i längden går plus på sitt spelande. Inte heller är det en fråga om hur mycket tid man lägger på sitt spelande. Olika speltyper tar olika lång tid och kräver olika mycket tid i anspråk av spelaren. Slutligen kan inte spelberoende ses som ett subjektivt problem där den enskilda spelaren själv kan bedöma huruvida denna har ett problem eller ej. Precis som med andra former av beroende är det väldigt vanligt att den beroende själv förnekar sitt problem (Nilsson, 2002).

2.6 Spelberoende i Sverige

Enligt en befolkningsstudie som gjordes 2008/2009 är ungefär två procent av den svenska befolkningen problemspelare, varav cirka en halv procent är spelberoende, och 3,5 procent är riskspelare (Statens folkhälsoinstitut). Detta innebär att problemspelet i Sverige idag är ett folkhälsoproblem (ett hälsoproblem räknas som ett folkhälsoproblem om minst en procent av befolkningen lider av det (Nilsson, 2002)). Spelberoendet är vanligast förekommande bland unga män, utrikes födda, personer som står utanför arbetsmarknaden och personer med ekonomiska problem (Statens folkhälsoinstitut).

2.7 Spelberoendes förening i Göteborg

Spelberoendes förening i Göteborg bildades 1994 och är en kamratförening för och av spelberoende personer och deras anhöriga som vill komma tillrätta med sin problematik (Binde, 2010:28-34). Föreningen bedriver ingen behandling utan är istället till för att ge råd och stöd. Föreningen håller gruppmöten varje måndag och torsdag mellan 18:30 och 20:30. På mötena får deltagarna möjlighet att spegla sig i andras berättelser och känna igen sig, för att på det sättet finna verktyg i andras erfarenheter. Under mötena berättar deltagarna om sina upplevelser samt erfarenheter av spel och de övriga deltagarna får då möjlighet att komma med frågor, synpunkter och tips (Ekenberg, 2010). Då tidsramarna för mötena är begränsade finns det inte möjlighet för alla deltagare att komma till tals med sina spelhistorier på varje möte. Mötesstrukturen är avsiktligt utformad så att en viss deltagare kan ta extra tid i anspråk på bekostnad av andra deltagare om behovet finns.

Genom att regelbundet gå på mötena kan deltagaren visa för sig själv och andra att man tar ansvar för att spelproblemen inte ska återkomma och att man är uthållig i det (Binde, 2010:131). Sedan år 2007 håller föreningen även i en självhjälpsgrupp för unga vuxna i åldern 17-25. Gruppen träffas på tisdagar och fungerar i stort sett på samma sätt som vuxengrupperna på måndagar och torsdagar med skillnaden att den som håller i gruppen har en mer handledande och styrande funktion. Ungdomsgruppen träffas ibland även på lördagar för fritidsaktiviteter som t.ex. bowling och korvgrillning. Spelberoendes förening erbjuder även enskilda samtal för både spelberoende och deras anhöriga. En gång i månaden bjuds även anhöriga in till att delta i ett enskilt gruppmöte (Ekenberg, 2010).

3. Tidigare forskning

3.1 Kunskap om spel inom socialtjänsten

Under 2000-talet har kunskapen om spelberoende ökat och allt mer forskning bedrivs på området. När det kommer till undersökningar rörande socialtjänstens kunskapsnivå och bemötande samt vilken hjälp som erbjuds personer med spelproblematik finns också en del forskning gjord.

Statens folkhälsoinstitut genomförde 2009 en enkätundersökning som undersökte socialtjänstens och landstingens kunskap om spelberoende, detta som ett led i institutionens uppdrag av staten att utarbeta en handlingsplan för att motarbeta spelberoende och minska de skadliga effekterna av överdrivet spelande. Studien syftade till att belysa:

- Hur vanligt det är att socialtjänst och landsting kommer i kontakt med spelmissbrukare.
- Vad olika personalgrupper har gjort för de spelmissbrukare de mött i arbetet.
- Personalgruppernas kunskaper om spelmissbruk samt deras behov av ökade kunskaper.
- Vilka insatser som bedöms vara viktiga i arbetet med spelmissbrukare.

Totalt svarade 299 personer på enkäten som skickades ut. Dessa personer var socialsekreterare i Malmö, Stockholm och Göteborg samt anställda på vårdcentraler och psykiatrimottagningar i Västra Götalands landsting.

Resultatet visade:

- Omkring hälften av dem som svarat har under det senaste året mött en hjälpsökande som är spelberoende.
- Socialsekreterarna har i genomsnitt kontakt med en spelberoende person per år.
- Drygt en tredjedel av de spelberoende har erbjudits fortsatt stöd i form av samtalskontakt med socialsekreterare. Andra vanliga åtgärder var ekonomiskt bistånd, öppenvård och skuldrådgivning.
- Nästan hälften av socialsekreterarna anser att de inte har tillräckliga kunskaper om spelproblematiken.
- De flesta får sin kunskap från radio, TV, tidningar eller tidskrifter.
- Fem procent av socialsekreterarna och två personer i landstinget uppger att de har fått utbildning om spelberoende. Ingen har dock genomgått någon kvalificerad utbildning.
- Av samtliga tillfrågade menar 85 procent att de behöver utbildning om spelberoende.

En klar majoritet av de tillfrågade socialsekreterarna ansåg dessutom att det behövs bättre öppenvård samt ökade möjligheter för behandling på behandlingshem för att i framtiden kunna ge bättre stöd till personer med spelberoende.

I den kvantitativa c-uppsatsen *Spelberoende i Västra Götaland - Kommunernas inställning till ansvar, hjälp och egen kunskap* (2009) undersöker författarna Olof Martinsson och Henrik Torgersson hur kunskapsläget om spelberoende ser ut inom socialtjänsten. De tittar också på vilken hjälp som socialtjänsten erbjuder personer med spelproblematik och var ansvaret för spelberoende ligger enligt de tillfrågade. Bland resultaten kan nämnas att nästan så många som en av fem ansåg att spelberoende inte var ett tillräckligt gott skäl till att få hjälp från den sociala förvaltningen, och även om det var 79 procent som tyckte att det var det, så var det bara 74 procent som svarade att deras sociala förvaltning erbjöd hjälp till spelberoende i dagsläget. Författarna spekulerar i att differensen kan förklaras med att vissa inte anser att spelberoende har varit ett så stort problem att de behövt erbjuda hjälp. Annars ter det sig mycket märkligt att en person som anser att

spelberoende är ett fullgott skäl till insats, inte erbjuder dessa insatser. Anmärkningsvärt är också att två tredjedelar av respondenterna ansåg sig ha låg eller väldigt låg kunskap om spelberoende. Endast en person av 44 svarande uppgav att den hade mycket hög kunskap om ämnet. Man kan alltså se att uppsatsens resultat stöder resultatet i folkhälsoinstitutets studie.

Även i den kvalitativa c-uppsatsen *“Det fungerar ju eftersom det inte är så många som ansöker”* (Ahlbäck & Eriksson, 2008), som bygger på intervjuer av anställda inom socialtjänsten, framträder en negativ självbild inom socialtjänsten när det kommer till hjälp av spelberoende. Uppsatsen ville undersöka vilken hjälp spelberoende erbjöds av socialtjänsten i en mellanstor och en liten kommun i västra Sverige och ta reda på vilket ansvar socialtjänsten hade. Man kom fram till att det är svårt för en person med spelberoende att få hjälp. Det fanns inga direktiv i de nationella riktlinjer från Socialstyrelsen som sa att kommunerna måste tillhandahålla stöd och insatser för dessa personer. Den mellanstora kommunen erbjöd bara stöd om det fanns ett annat missbruk som alkohol eller narkotika. I den lilla kommunen togs dock dessa personer emot och där jämfördes spelberoendet med andra beroenden. Uppsatsen visar på en osäkerhet bland socialsekreterarna om vart man ska hänvisa spelberoende och de intervjuade anser sig ha dålig kunskap om spel och skulle önska sig utbildning i ämnet.

När vi sammanfattar den tidigare forskningen ser vi alltså att kunskapen om spelproblem inom socialtjänsten är begränsad. Vad som är gemensamt för dessa källor är att de utgår ifrån socialarbetarnas upplevda kunskapsnivå. Vi saknar en studie som utgår ifrån hur brukarna uppfattar kunskapsläget och bemötandet, och hoppas att vi ska kunna fylla igen den luckan något.

3.2 Narrativens roll inom självhjälsgrupper

Antropologen Vibeke Steffen (1997) studerade mellan 1990 och 1993 hur personliga narrativer (i avsnitt 4.1 förklarar vi begreppet narrativ) användes i danska AA-grupper som ett sätt att dela erfarenheter i syfte att komma till rätta med alkoholproblematiken. Genom narrativer görs personliga upplevelser och erfarenheter till kollektiva sådana i en form av terapeutisk process. Narrativer inom medicinsk antropologi menar Steffen skiljer sig från traditionella medicinska berättelser genom att fokusera på patientens subjektiva upplevelser och förståelse av åkomman. Detta åstadkommer man genom att lägga vikt vid sociala och kulturella faktorer vid tolkningen av symptom. Edward Bruner, professor i antropologi, gör skillnad på verklighet, upplevelser och uttryck (enligt Steffen, 1997). Verkligheten är den objektiva sanningen medan upplevelsen är den subjektiva erfarenheten som uttrycks genom narrativer. Uppdelningen gör att den objektiva verkligheten sipprar ner genom flera subjektiva lager innan den förmedlas till lyssnaren eller läsaren. Under sina observationer identifierade Steffen den gradvisa övergången i narrativen från individuell till kollektiv berättelse. Hon menar att narrativer i AA-grupper inledningsvis ofta fokuserar på personliga upplevelser av lidande som fysiska, psykiska och sociala konsekvenser av beroendet. I nästa skede sker en övergång till en mer allmän och generell reflektion om beroendet som sådant. När den personliga berättelsen övergår till en mer kollektiv och allmän karaktär inbjuder den samtidigt andra att upptäcka sig själva genom den. Steffen (ibid.) observerar även att berättandet av livshistorien på AA-möten möjliggör en omtolkning av den personliga upplevelsen. Omtolkningen i sin tur medgör att en negativ händelse kan vändas till något positivt: “Former experiences are deconstructed, and a new identification and separation of problems is made possible by changing the context and reconstructing memory” (Steffen, 1997:107).

I boken “Spelberoendes riksförbund 10 år - En jubileumsskrift” diskuterar spelforskaren Per Binde berättelsens roll och funktion i självhjälsgrupper. Han hänvisar till den narrativa psykologin där man ser människans förståelse av sin situation som mycket viktig när det kommer till att finna en lösning och framgångsrikt ta tag i sina problem. När förståelse skapas i det egna medvetandet och sedan förmedlas till andra tar den formen av en berättelse eller narration. Han menar att även om

berättelserna i självhjälsgrupperna är personliga följer de nästan alltid en mall som man tillägnat sig genom att lyssna på andra personers berättelser eller från andra källor. Det kan till exempel handla om teorier från psykologin eller berättelser från religionen. Mallar kan också komma från film, litteratur eller andra berättelser från kulturtraditionen. Det som alla berättelsemallar har gemensamt, oavsett vart de kommer ifrån, är att de innehåller en inre logik som förklarar hur problem uppstår, fortskrider och får sin lösning (Binde, 2010). Genom att använda sig av en mall som man uppfattar som hoppingivande och övertygande kan man lättare hantera sitt problem. Man har då fått en förklaring och behöver inte längre lägga kraft på att fundera på vad som är fel och vems fel det är. Problemets utveckling går att förstå, och genom detta förklaras också det som kan ha förefallit skrämmande, irrationellt och okontrollerbart i ens egna beteenden, tankar och känslor (ibid.). Framförallt ser man en lösning, eller åtminstone en lindring av problemet. Man får en kompass som pekar ut den rätta vägen att sträva efter och vad man bör göra. På så sätt har berättelsen en läkande kraft.

Av alla de tusentals historier som berättas i spelberoendes självhjälsgrupper runt om i landet så bygger de allra flesta på ett fåtal mallar. En av de huvudsakliga mallarna säger att spelproblemets orsak beror på spelberoende som är ett tillstånd i samma klass som alkoholism och narkomani. Det är alltså fråga om en sjukdom som har ett fastlagt utvecklingsmönster där den drabbade lägger allt mer tid och pengar på spel och med psykiska, ekonomiska, och sociala problem som följd. Lösningen på problemet enligt denna mall är att frekventera föreningens möten, där det finns kunskap och stöd. Enligt denna medicinska mall anser man att för att bli fri från sina spelproblem måste man helt avhålla sig från spel. Mallen framstår som trovärdig då många på mötena följer den i sina berättelser och går i god för att föreningen har varit till stor hjälp i deras strävan efter spelfrihet. Alla mallar är dock inte av medicinsk art. En del personer betonar sin egen karaktärsstyrka och beskriver spelandet som en frestelse som de överkommit och lärt sig att bemästra. Andra poängterar vikten av ansvarstagande och byte av livsstil som avgörande för att kunna hantera problemet. Mallarna kan med andra ord se olika ut men oftast betonar de personlig och känslomässig utveckling, karaktärsstyrka, mognad, samt värdet av öppenhet och tillit i nära relationer (Binde, 2010).

3.3 Narrativa studier om beroendeproblematik

I studien "Narratives of recovery from addictive behaviours" (1999) har forskarna Vilma Hänninen och Anja Koski-Jännes tittat på vilka sätt som personer som kommit ur olika typer av beroenden förstår och berättar om sin förändringsprocess. Materialet består av 51 självbiografiska historier (22 män och 29 kvinnor) från personer som lyckats komma ur beroenden av bland annat alkohol, sex, mat, tobak och spel. Historierna har sedan kategoriserats efter vad de olika personerna har sett som det viktigaste i deras väg ut ur beroendet. Sedan analyserades materialet med hänsyn till dess känslomässiga, kausala, moraliska och etiska innebörd. Genom analysen av självnarrationerna framträdde fem olika berättelse typer:

AA-berättelsen

Ungefär en femtedel av historierna som forskarna fick in hänvisade till AA eller GA (Gamblers Anonymous) som den avgörande faktorn till att personerna kunnat lämna sitt beroende. Nästan alla dessa historier var berättade av män. I denna typ av historia förklarar man sitt beroende med att man lider av en sjukdom. Botemedlet är att bli en mer ödmjuk människa, identifiera sig med andra med samma problem samt att hitta sin plats i tillvaron. Den moraliska slutsatsen av AA-berättelsen är att man är ett offer för en sjukdom och inte personligt ansvarig för beroendet och de problem som beroendet gett upphov till.

Personlig utvecklingsberättelsen

Den här typen av historia berättades främst av kvinnor och framställer beroende som något som kommer från destruktiva och förtryckande relationer. Lösningen i detta fall blir att lyssna på sin

egen röst och behov och bryta sig loss från den som förtrycker. Liknelsen av fjärilen som tar sig ut ur kokongen är välanvänd här.

Medberoendeberättelsen

Den här varianten berättades främst av blandmissbrukare som vuxit upp i familjer med olika beroenden och andra problem. Här anser man att beroendet kommer från hemlighetsmakeri inom familjen och förtryckandet av känslor under uppväxten. Huvudpersonen i dessa historier beskrivs ofta som en som lever sitt liv som en blind, driven av en namnlös ångest som man endast kan få tillfällig frihet från. Lösningen på problemet blir att nå medvetenhet och att kunna prata öppet om skamfulla hemligheter. Även här ser man sig som oskyldig till sina problem, man är ett offer för ett offer.

Kärleksberättelsen

I fem av historierna ansågs avsaknaden av kärlek och omtanke som nyckeln till problemet. I dessa fall fungerade beroendet som kompensation för utebliven kärlek. De flesta som berättade den här typen av historia hade tidigare varit hetsätare eller bulimiker. När dessa personer fick den kärlek de behövde upphörde också deras beroenden.

Bemästringsberättelsen

Den här typen berättades nästan enbart av föredetta rökare. Det centrala temat i den här historien var att lära sig bemästra sitt beteende. Till en början hade rökningen varit något som gett dem känslan av kontroll, detta då rökningen hade lindrat stressen och pressen från vuxenlivet. Med tiden hade dock rökandet fått motsatt effekt. De insåg hur beroende de var och att rökningen istället gjort dem maktlösa. Lösningen på problemet i dessa historier är viljekraft och olika praktiska tekniker. Till skillnad från övriga berättelsetyper så läggs inte det moraliska ansvaret för beroendet över på någon annan. Istället lägger man skulden på sitt tidigare, svagare jag.

Resultatet av studien visade att utöver den välkända AA-berättelsen så fanns det också många andra historier som berättade om vägen ut ur ett beroende. Det alla historier hade gemensamt var att de med sin egna inneboende logik lyckades förklara beroendet, vägen ut samt frigöra den enskilde från skuld.

Slutsatsen som Hänninen och Koski-Jännes kommer fram till är att då det finns många olika sätt att ta sig ur beroenden så finns det också många olika sätt att konstruera sin förändringsprocess. Genom att använda sig av olika typer av historier som finns lagrade i vårt kulturarv kan människor som vill ta sig ur olika beroendebeteenden finna en som passar just deras egen erfarenhet.

Ett vanligt förekommande begrepp inom beroendelitteraturen är *vändpunkt*. I sin studie "Turning points in addiction careers: five case studies" (1997) skriver Koski-Jännes att personer som tagit sig ur olika typer av beroenden ofta berättar om särskilda vändpunkter i sina liv. Graden av dessa vändpunkter varierar. En del vändpunkter kan verka snudd på osannolika medan andra kan uppfattas som vardagliga incidenter. Det vändpunkterna har gemensamt är att de oftast består av ett högre medvetandetillstånd och en kognitiv och känslomässig förändring, som får personen att plötsligt ändra sättet på hur hon ser, tolkar och tar i tu med saker och ting. Några av dessa vändpunkter karaktäriseras av en inneboende konflikt som får sin lösning medan andra bygger på en konfrontation med verkligheten. Upplevelser av vändpunkter leder ofta till att livfulla minnen väcks till liv som kan fungera som vägledande vid senare beslut. Minnena kan också fungera som ett sätt att belysa berättelsens sensmoral.

4. Metod

Då studiens fokus ligger på att undersöka människors berättelser av sin situation finner vi det lämpligast att använda kvalitativ metod då "kvalitativ forskning hänför sig till forskningsstrategier som ger beskrivande kvalitativa data om individens eller aktörens skrivna eller verbala utsagor samt observerbara handlingar" (Larsson, 2005:91). Istället för att som i kvantitativ metod kvantifiera och förklara ett fenomen avser kvalitativ metod förstå intervjuobjektets subjektiva upplevelser utifrån hennes eget perspektiv (ibid.). Thomassen (2007:180) skriver till exempel att "Om naturvetenskapernas mål är att förklara naturliga fenomen försöker humanvetenskaperna förstå människolivet så som det manifesteras i en mångfald uttrycksformer". Dessutom finns som tidigare nämnts redan undersökningar med kvantitativa ansatser och vi anser därför att en undersökning inom området med en kvalitativ ansats tillför ytterligare en dimension.

4.1 Narrativ analys

Den gamla grekiske filosofen Aristoteles lär ha sagt att en berättelse ska ha en början, en mitt och ett slut (Riessman, 1993 i Sjöblom, 2005). Denna fundamentala strukturering av ett händelseförlopp i en berättelse har forskare sedan dess varit överens om och beredda att acceptera som en normal berättelsestruktur (Sjöblom, 2005). I den samtida samhällsvetenskapliga forskningen ges berättelsebegreppet en bred definition (Hydén & Hydén, 1997). Den i forskningssammanhang allt mer vanligt förekommande termen *narrativ* speglar vidden av begreppet. Denna term breddar definitionen av en berättelse till att också kunna vara en historia, anekdot, rapport, redogörelse eller reportage (Adelswärd i Sjöblom, 2005).

Enligt antropologerna Elinor Ochs och Lisa Capps (1996) kan man se berättelsen som en essentiell resurs när det kommer till att nå förståelse och medvetandegöra sina personliga erfarenheter. Genom att analysera berättelser kan forskaren få fördjupad kunskap om individer och deras identiteter. Det handlar inte enbart om att beskriva och återge vad som sägs i berättelser. Narrativ analys söker innebörden och meningen i texten utifrån innehållsanalyser och hur samtalet semantiskt och syntaxiskt är konstruerat (Sjöblom, 2005).

Kommunikationsforskaren Viveka Adelswärd (i Sjöblom, 2005) hänvisar till tre kriterier i sin definition av vad som utmärker en berättelse:

1. En narrativ behandlar något som har hänt i det förflutna.
2. I en narrativ måste det vara möjligt att kunna uppfatta en poäng. Poängen med narrativen är själva centrum i berättelsen enligt Labov (i Sjöblom, 2005). Narrativen måste alltså innefatta en central och problematisk händelse. En poäng i en narrativ kan se väldigt olika ut. Det berättaren gör när hon framställer en poäng är att argumentera för att hennes berättelse är intressant och därför förtjänar att berättas samt att det ska vara möjligt att dra slutsatser eller inta ståndpunkter gentemot dem som skildrats i narrativen (Adelswärd i Sjöblom, 2005).
3. En narrativ är en text som innehåller vissa strukturella element. Ett exempel på möjliga strukturer är den som Labov (i Sjöblom, 2005) presenterade, där berättelsens poäng har en framträdande karaktär. Men det finns även andra sätt att tolka strukturerna i en narrativ. Riessman (2001 i Sjöblom, 2005:203) skriver att ett sätt att förhålla sig till strukturen i en berättelse är att se den som en representation av berättarens framställning av sig själv. Riessman (ibid.) skriver: "When we tell stories about our lives we perform our preferred identities". Ett tillägg till detta är den direkta anföringen (Sjöblom, 2005). Det innebär att man som berättare, precis som Eriksson skriver (enligt Sjöblom, 2005:205), har möjlighet att ge andra personer repliker som överensstämmer med den

innebörd som berättaren vill förmedla. Alla andra personer i berättelsen saknar helt möjlighet att påverka dess utformning och kan således tillskrivas ansvar för skeenden i berättelsen.

4.2 Urval

Initialt tänkte vi oss ett selektivt urval där vi sökte personer med spelproblematik som hade varit i kontakt med socialtjänsten inom de fem senaste åren på grund av sitt spelande. Vi ville också ha en jämn spridning utifrån kön och gärna en åldersspridning om möjligt. Ganska snart kom vi till insikt om att det begränsade tidsutrymmet och det begränsade antalet personer öppna med sitt spelberoende tvingade oss att frånga de ursprungliga kraven. Vi släppte därför på femårsregeln för att lättare finna respondenter.

För att nå eventuella respondenter kontaktade vi Mattias Ekenberg som är verksamhetsansvarig på Spelberoendes förening i Göteborg. Vi fick komma på besök och göra reklam för vår idé för att på så sätt kunna hitta personer villiga att låta sig intervjuas. De sex besöken vi gjorde på gruppmöten på Spelberoendes förening resulterade i att vi till slut kom i kontakt med sex personer att intervjua.

I syfte att nå fler respondenter var vi även i kontakt med en terapeut som arbetade på en kommunal spelbehandling. Efter samtal på plats med terapeuten kom vi överens om att sätta upp en deltagandeförfrågan i behandlingslokalen. Denna förfrågan gav dock inga respondenter.

4.3 Tillvägagångssätt

Som tidigare nämnts angående urvalsprocessen deltog vi på ett antal möten på Spelberoendes förening i Göteborg i syfte att hitta respondenter. Vid mötets början presenterade vi oss som studenter från Socionomprogrammet och berättade kort om vår uppsatsidé samt vilken typ av respondenter vi sökte. Vi gav därefter möjlighet för intresserade personer att antingen ta kontakt med oss personligen under pausen eller via telefon samt genom förmedling av Mattias Ekenberg. När kontakt hade tagits med oss kring deltagande bad vi respondenten att välja plats för intervjun. Två av respondenterna valde en plats utanför möteslokalen. Innan intervjuerna påbörjades gav vi en kort beskrivning av studien och upplyste om att deltagande var helt på frivillig basis. Vidare var vi tydliga med att respondenten kunde avstå från att svara på frågor samt att man när som helst hade rätt att avbryta intervjun helt. Innan ljudupptagning skedde bad vi om lov till detta förbehållet att bara författarna hade tillgång till materialet samt att detta skulle förstöras vid uppsatsens färdigställande. Innan intervjuerna påbörjades klargjorde vi att materialet var avsett för att användas och delvis återges i vår uppsats samt att detta accepterades av samtliga respondenter.

Med var och en av respondenterna genomfördes individuella intervjuer. Initialt lät vi den intervjuade berätta sin "spelhistoria" och sedan fyllde vi på med frågor relevanta för vårt syfte. Anledningen till att vi lät respondenterna tala fritt kring sin "spelhistoria" är att de från möten på Spelberoendes förening har för vana att själva berätta utförligt om sitt spelande. På detta sätt fick vi ofta uttömmande och detaljerade narrationer som utan problem kunde kompletteras med ytterligare frågor. Intervjuerna varade i snitt 38 minuter, den kortaste 17 minuter och den längsta 1 timma och 39 minuter.

På grund av tekniska skäl höll ljudupptagningen av en av intervjuerna så dålig kvalitet att transkribering ej var möjlig. Således har vi dessvärre tvingats utelämna denna intervju i resultat- och analysdelen.

4.4 Presentation av respondenter

Stina, 45-50 år. Stina har spelat på Svenska Spel samt på trav. Hon är ensamstående med hemmaboende barn. Stina kom i kontakt med socialtjänsten då hon sökte ekonomiskt bistånd för att elen hade stängts av i hennes lägenhet. Hon har spelat sedan unga år men uttrycker att spelandet blev ett problem först för fyra år sedan.

Carl-Johan, 20-25 år. Carl-Johan spelar nätpoker och upplever sig beroende både av pokern samt datorn i allmänhet. Han är ensamstående utan barn. På sin läkares inrådan sökte Carl-Johan ekonomiskt stöd hos socialtjänsten för att genomgå en öppenvårdsbehandling. Han har spelat i sju år.

Glenn, 20-25 år. Glenn har spelat på stryktipset och hållt på med nätpoker. Han är ensamstående utan barn. Glenn kom i kontakt med socialtjänsten i samband med att han dömdes till ungdomstjänst/samhällstjänst efter att ha förskringat pengar på sitt arbete. Han började spela i tolvårsåldern.

Pelle, 25-30 år. Pelle har spelat på spelmaskiner i allmänhet och på Vegas-maskiner i synnerhet. Han är gift och har barn. Pelle kom i kontakt med socialtjänsten då han sökte ekonomiskt bistånd och därefter undlät att betala hyror för att istället spela för pengarna. Han började spela i sjuttonårsåldern.

Tony, 40-45 år. Tony har främst spelat på spelmaskiner och även en del nätpoker. Han är ensamstående utan barn. Tony kom i kontakt med socialtjänsten när han på inrådan av sin läkare, sökte medel för att finansiera en spelberoendebehandling. Tony började spela för pengar när han var 21 år.

Jan, 45-50 år. Jan har under sitt liv spelat uteslutande på hästar. Han är gift och har barn. Jan kom i kontakt med socialtjänsten då han sökte hjälp med skuldsanering. Han började spela som tonåring men uppger att detta inte utvecklades till ett problem förrän han var cirka 25 år gammal.

4.5 Validitet och reliabilitet

Något förenklat kan man säga att begreppet validitet syftar till att man mäter det man avser att mäta och reliabilitet innebär att denna mätning är tillförlitlig (jmf med engelskan reliable), men inom den kvalitativa forskningen utförs inga direkta mätningar på det sätt man gör inom den kvantitativa diton (Larsson, et al. 2005). Det kan därför vara något problematiskt att tala om validitet och reliabilitet när det kommer till kvalitativa studier. Validitet är ett mått på att man mätt det man säger sig vilja mäta (Thurén, 2007). För att uppnå en god validitet krävs att man använder sig av rätt verktyg i sin studie. Verktygets kompatibilitet med det man avser mäta kallar man tillförlitlighet eller reliabilitet. En bra reliabilitet möjliggör att en studie utförd på samma premisser får ett liknande utfall. Validiteten avgörs av en god reliabilitet men det omvända förhållandet kan inte sägas råda då upprepandet av en studie mycket väl kan ge samma utfall utan att för den sakens skull mäta det man sagt sig mäta (Svenning, 2003). Exempelvis skulle man kunna mäta nivån av arbetslöshet genom att räkna antalet kontor som Arbetsförmedlingen har i Sverige. Reliabiliteten skulle då vara mycket god då nya mätningar garanterat hade gett samma resultat (då antalet kontor är någorlunda konstant) men validiteten är obefintlig då man omöjligtvis kan säga att antalet kontor har ett samband med den fluktuerande arbetslösheten.

I syfte att säkerställa en så hög validitet som möjligt har vi följt ett antal klassiska steg i forskningsprocessen. Våra intervjuer genomfördes med ljudupptagning och dessa transkriberades senare ordagrant. Under själva intervjusituationen ställde vi våra frågor semistrukturerat (se bilaga

2), det vill säga i så stor utsträckning som möjligt på samma sätt till alla respondenter. För ökad transparens och därtill ökad validitet och reliabilitet bifogar vi dessa frågor med uppsatsen (Larsson, et al. 2005:96-103). Intervjuernas genomförande redogörs för i detalj under avsnittet 4.3 Tillvägagångssätt. I studier som innefattar mänsklig interaktion finns en inbyggd svårighet med att uppnå hög reliabilitet. Detta då studieobjektets variabler lätt blir för många, oöverskådliga och föränderliga. Exempelvis kan intervjurespondenten ändra sin uppfattning, omformulera sina svar, använda sig av tidigare invanda svar eller helt enkelt svara ouppriktigt (Svenning, 2003). Denna brist omfattar alla kvalitativa studier med intervju som metod. I vår studie använder vi oss dock av narrativ analys vilket innebär att vi inte söker den objektiva sanningen utan intresserar oss för respondentens subjektiva uppfattning och berättelser.

4.6 Generaliserbarhet

Vår studie avser i första hand att ge en bild av hur spelberoende personer beskriver sin spelhistoria samt hur de berättar om sin kontakt med socialtjänsten. Således har ambitionen aldrig varit att göra materialet kvantifierbart. Med hänsyn till att vi endast intervjuat sex personer finner vi det svårt att dra några generaliserbara slutsatser av resultatet. Resultatet kan snarare ses som exemplifierande för ett fåtal än representativt generaliserande (Svenning, 2003). Vår ambition är därför att resultatet av vårt material ska vara till användning för framtida studier men även kunna ses som komplement till tidigare utförda narrativa studier om spel. Genom användandet av narrativer avser vi synliggöra det breda spektrumet av variationer i de olika berättelserna.

4.7 Etiska överväganden

Vi har följt Vetenskapsrådets "föreskrifter och allmänna råd för etikprövning av forskning som avser människor" (VRFS, 2009:1) gällande informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet.

Etiska överväganden är alltid av högsta vikt i vetenskapliga studier men kanske ännu viktigare i känsliga och kontroversiella ämnen som den här studien avser behandla. Dessa överväganden gäller inte bara själva intervjusituationen som sådan utan bör genomsyra studien i sin helhet från planering, intervjuernas utförande till slutrapporten. Överväganden bör inkludera bland annat informerat samtycke, konfidentialitet, konsekvenser samt forskarens egen roll. Dessa återfinns vidare på flera nivåer där till exempel studiens konsekvenser grundligt bör uppskattas både för respondentens del på individnivå men även för samhället som helhet (Kvale, 2009:77 & 300). Konsekvenserna bör sedan vägas mot varandra för att säkerställa att vinsten av en publicering vida överväger dess eventuella negativa konsekvenser (Larsson, et al. 2005:120).

Utöver de ovan nämnda etiska överväganden bör man betänka den maktassymetri som förekommer mellan forskare och respondent i kvalitativa forskningsintervjuer. Kvale (2009:48) menar att "man [bör] inte betrakta en forskningsintervju som en helt öppen och fri dialog mellan jämlika parter" utan att "forskingsintervjun är ett specifikt professionellt samtal med en tydlig maktassymetri mellan forskaren och undersökningspersonen". Han exemplifierar detta genom att lyfta fram att intervjuaren besitter vetenskaplig kompetens, bestämmer frågorna och samtalsämnena, har möjlighet att manipulera samtalet samt innehar ett tolkningsmonopol på datamaterialet (Kvale, 2009:49). Då denna maktassymetri är svår att helt eliminera är det viktigaste att intervjuaren reflekterar över dessa saker när han/hon producerar en vetenskaplig studie. I den här studien skulle det exempelvis kunna vara aktuellt att fundera över vilka känslor och krafter man riskerar att släppa lös genom intima frågor om känslor kring personens upplevda situation.

I syfte att öka deltagande respondenters anonymitet gentemot andra personer har vi använt oss av fingerade namn. Både vi och respondenterna är dock medvetna om att risken för att bli identifierad

av mötesdeltagare från Spelberoendes förening i Göteborg är påtaglig. Då en del av respondenterna även tackade ja till att delta i studien under pågående möten finns det även där risk för identifikation. Det kan även tänkas att stora delar av det som framkommit under intervjuerna är sådant som redan sagts eller kommer att sägas under möten på Spelberoendes förening.

Med hänsyn till intervjumaterialets känsliga natur har vi även utelämnat vissa delar samt refererat partier i syfte att förhindra samt försvåra identifiering. Vissa privata saker har även utelämnats som ansetts irrelevanta för att presentera studiens resultat. I de fall vi utelämnat delar av citat har vi använt hakparenteser i form av [...] för att påvisa att vi har hoppat över ett stycke i berättelsen. Vid utelämnande av sakuppgifter har vi använt hakparenteser som [stad] och [socialsekreteraren] istället för stadens namn och personens namn.

Vårt mål och förhoppning med anonymiserandet av personer och uppgifter är att minska riskerna för identifiering av utomstående personer. I de fall respondenterna riskerar identifiering av personer från Spelberoendes förening beror det med stor sannolikhet på att de redan känner till personens identitet och spelhistoria.

5. Resultat

Utifrån kodningen av intervjumaterialet (Dalen, 2007) har vi sammanställt våra frågeställningar. Här avser vi presentera resultatet av de genomförda intervjuerna genom citat och egna återgivna referat. Detta för att underlätta för läsaren att få en inblick i hur respondenterna har resonerat.

I den första frågeställningen har vi tittat på hur respondenterna berättar om sig själva, hur de ser på sin roll som spelare och hur detta påverkar deras självuppfattning. Citaten är här främst hämtade ur de inledande delarna av intervjuerna, där de spelande har fått berätta fritt om sin spelhistoria. I den andra frågeställningen ville vi titta på hur våra respondenter berättar om socialtjänstens delaktighet i sina spelhistorier. Hade man några förväntningar på socialtjänsten och i sådana fall, hur såg de ut och infriades dem? Under den tredje frågeställningen är det hur våra intervjuade ser på socialtjänstens bemötande och kunskap om spelproblematik som sätts i fokus.

5.1 Stina

Den spelberoendes roll i berättelsen

(Stina): Min spelhistoria sträcker sig väl ganska långt tillbaka. Jag har väl alltid spelat lite grann. Och kunnat hantera det. Inte fått några större konsekvenser för ekonomin eller den sociala biten. Sen har jag varit med om väldigt mycket traumatiska saker. En [stormig familjerelation] och sen blev jag ensam med vår gemensamma dotter. Och det var väl då jag började spela när jag slutade att ta hand om min missbrukande man. Så jag ersatte det med spel. Men jag tog inte hand om någon ny alkoholist. Och sen händer det ju något i hjärnan, det eskalerar ju. Till sist blev det så illa att jag inte betalade räkningar, inte hyra, ingenting. Jag bara spelade. Och elen blev avstängd. [...] Men jag fick ordnat det. Och det var i samband med detta som jag uttalade mitt spelberoende.

Stycket ovanför ger en bild av Stinas person som spelare från tidig barndom, genom ett medberoende, en stormig familjerelation och en separation, till att hon inte kunde betala räkningarna vilket bidrog till en försämrad relation med sin dotter. I samband med att elen blev avstängd valde dottern att flytta till en släkting.

Stina beskriver sig själv som en person som har lätt för att hamna i beroenden. Hon menar att dessa beroenden har fyllt ett tomrum hos henne. Förutom spelande berättar Stina att hon bland annat identifierat tendenser till shoppingberoende då hon tidigare handlat mycket kläder hon inte haft råd

med på kredit. Enligt henne var det mest en slump att det blev just spelande hon fastnade för, det hade lika gärna kunnat vara något annat. Stina upplevde det inte som svårt att tala om shoppingberoendet på Spelberoendes förening trots att de främst inriktar sig på spelande. Hon berättar även att det gick bra att prata om detta på den kommunala spelbehandlingen vilket hon säger beror på att hon till skillnad från övriga deltagare har en individuell samtalskontakt där. Beslutet om individuella samtal togs efter introduktionsintervjun:

(Stina): Efter den här långa intervjun och materialet man fick kryssa i då om hur man är som människa... man tar hand om alla utom sig själv... eller jag. Det lärde jag mig på Spelberoendes förening att säga "jag" när man menar "jag". Och "vi" när man menar "vi" och inte "man".

Normalt sett sker den kommunala spelbehandlingen i grupp men man gjorde ett undantag för Stina då man misstänkte att hon skulle ta på sig andra deltagares problem i för hög grad. Stina beskriver sig som en omhändertagande och hjälpende person med ett stort tomrum inom sig vilket hon fyller med spel och shopping. Rollen som mamma är central i Stinas berättande där dottern är ett återkommande inslag. När Stina berättar om hur hennes spelande tog överhanden efter skilsmässan kommer hon in på hur hennes dotter drabbades.

(Stina): Och mamma är en väldig turgumma. Vilket inte jag var. Hon vann på Lotto i samband med min skilsmässa där... [summan] kr. Då tänkte väl jag, det ska väl jag också kunna göra då. Enögt och dumt som det blir. Sen eskalerade det, man tappade kontrollen. Och så sopar man allt under mattan. Tills det blir så illa som det blir då när min dotter sade till mig att hon inte vill bo här hos mig. När elen är borta och... men hon kommer tillbaka, när det ordnat sig.

Här belyser Stina sin upplevda otillräcklighet som mamma som en följd av spelandet. Dottern var under en tid i behov av extra stöd efter en bortgång i familjen. Eftersom tillvaron har kantats av ekonomiska bekymmer till följd av hennes spelande har hon haft problem med att betala räkningar. Under en period stängdes elen av och dottern signalerade då själv till Stina att hon upplevde hemsituationen som ohållbar. I samband med detta fick dottern en stödfamilj och Stina en samtalskontakt i form av en familjebehandlare.

Socialtjänstens roll i berättelsen

Då Stina benämner de olika personerna inom socialtjänsten på olika sätt i berättelsen har vi valt egna benämningar på dessa för att göra saker och ting tydligare och mer konsekvent.

(Johan): Var det du själv som tog kontakt med socialen då eller hur gick det till?

(Stina): Jag hade en samtalskontakt. Hon är familjebehandlare, hon är väl kurator i botten. Som jag hade fått för min dotter och min dåliga ekonomi. Men jag hade inte pratat om spel med henne. Jag hade träffat henne i ett antal månader en gång i månaden. Men då när jag skulle träffa henne en sista gång så berättade jag... [...] Och min dotter hade en kontaktfamilj [...] genom SoL då. Och hon, den kontaktpersonen tog ju kontakt med mig då. [Kontaktpersonen] undrade... för hon hade begärt att hon skulle få bo hos sin stödfamilj. [...] Och då blev det ju en kontakt till som sagt. Men hon hjälpte mig på nätet att plocka fram Spelberoendes förening och...det kändes väldigt mycket bättre.

I en del av berättelsen pratar Stina om någonting som benämns "Rådgivningsbyrå". På frågan vad denna rådgivningsbyrå har för funktion berättar Stina:

(Stina): [...] de slussar bara vidare, då dök ju det här [kommunal spelbehandling] upp, ganska direkt. Så det var det hon gjorde på telefon då, den här rådgivningskvinnan, som jag aldrig fick träffa överhuvudtaget. Utan hon gav mig bara telefonnumret dit...

När vi frågar Stina om hennes tankar kring risken att bli spelberoende kommer hon även in på vilken funktion hennes kontakt inom socialtjänsten har fått. Hon berättar att hon länge har förträngt tankarna om att spelandet kan leda till ett beroende. Dessa tankar ventilerar och diskuterar hon senare med sin samtalskontakt. De kommer tillsammans fram till att det är svårt att lösa en dålig ekonomisk situation med mer spelande. Längre fram i berättelsen tar socialtjänsten rollen som en kontrollerande instans. Hon berättar att man gjorde en utförlig kontroll av inkomst och tillgängliga medel då hon sökte ekonomiskt bistånd. Stina beskriver i samband med detta sin frustration och känsla av att bli misstrodd och kontrollerad. En mindre stigmatiserande men ändå liknande roll har hennes egen kontakt inom socialtjänsten. Denna kontakt bistår Stina med övergripande ekonomisk hjälp:

(Stina): Sen har jag ju kvar kontakten med min familjebehandlare och så. Nu är hon sjuk visserligen men hon ska ha koll på min ekonomi. Så jag ska redovisa allt för henne varje månad med räkningar och sådär. För jag har ingen anhörig jag kan lämna över det på [...]... Men jag har ingen socialsekreterare nu utan bara den här [socialtjänstkontakten]...

Socialtjänstens bemötande och kunskaper

När elen stängdes av hemma hos Stina vid första tillfället tar hon kontakt med socialtjänsten. Hennes berättelse om denna kontakt präglas av hur hon upplever bemötandet:

(Stina): När dom hade stängt av elen den där gången så gick jag dit och satte mig och vägrade gå därifrån förrän jag fick träffa någon. Och det finns ju dagjour då. Så jag fick sitta där hela dagen tills jag fick träffa någon. Och det var två stycken inne i rummet och jag. Jag kände mig otroligt, det var fruktansvärt hemskt. Dom sade till mig det att... dom frågade om jag inte hade något nätverk, "har du inga föräldrar?" och "kan du inte flytta dit?". Det var i princip det som dom... "nä det kan jag inte" sade jag. [...] Det är uteslutet, sade jag. Ville ha hjälp att bena upp det här kring elen. Men "du får väl skaffa dig ett spritkök att ha på balkongen". Men då var det ingen som visste att jag var spelberoende.

(Johan): Men du fick inga frågor om beroende utöver frågorna om inkomst?

(Stina): Nej. Jo missbruk naturligtvis då... alkohol eller narkotika. Men inga samtalskontakter, ingenting sånt. Jag var där två gånger och fick dom där matpengarna, det var det enda. Och så pratade dom om att "du kanske behöver en god man". Eller ska du inte ha... klientens medel eller vad det heter med att man fördelar pengarna veckovis. Betalar hyra för en och så. Och det var jag alldeles emot, alltså jag tyckte att det kändes fruktansvärt.

[...]

(Stina): Jag fick ingen hjälp alls och ett mycket otrevligt bemötande... som ursäktades lite vid ett senare tillfälle. Jag har överklagat och så för jag tycker att de borde ha ställt upp eftersom jag har en hyresskuld som jag gärna vill bli av med också. Som dom inte tog hänsyn till då... då blir det svårt att betala av en sådan skuld...

Ovan beskriver Stina ett möte med socialtjänsten som var allt annat än positivt. Hon berättar att hon i sitt hjälpsökande inte blir tagen på allvar och hur fruktansvärt detta kändes.

När vi försöker reda ut vilka samband de olika kontakterna har framkommer det att Stina åtminstone är väldigt tillfredställd med en av socialsekreterarna:

(Jonas): Var det din socialtjänstkontakt som fick dig i kontakt med Spelberoendes förening?

(Stina): Nej det var den andra [dotterns socialsekreterare] faktiskt [...] Hon har varit superbra så det har inte varit några problem att prata med henne, det har gått jättebra. Hon kollade lite på

datorn om spelberoende lite allmänt då, och hittade då Spelberoendes förening. Det kom fram väldigt snabbt då det står högst upp om man söker på spelberoende.

Efter att Stina var på Spelberoendes förening utfärdades därifrån ett intyg på hennes spelberoende. Detta intyg visade hon upp för sin socialsekreterare när hon fick ett besök inbokat en månad senare. Under tiden fram tills dess berättar Stina att hon "hankar sig fram" samtidigt som hon känner att hon får vänta alldeles för länge på hjälp. Hon träffar sin socialtjänstkontakt en gång i veckan och det är även denna kontakt som senare följer med henne till socialsekreteraren i form av ombud.

(Johan): Upplever du att du blev annorlunda bemött av socialtjänsten när du hade med dig din andra kontakt som ombud?

(Stina): Ja i princip. Jag undrar om jag hade kommit så långt helt själv. Sedan har jag lämnat intyg också från samtal och varje besök jag gjort. Hoppades att det skulle bidra till att jag skulle få hjälp då. Jag fick ju hjälp då men bara halvvägs tycker jag..rent ekonomiskt. Det hade sett lite bättre ut om de hade kunnat ställa upp. Men jag har överklagat [...] men inte fått något svar ännu.

Stina berättar att hon har haft dotterns socialsekreterare som stöd vid alla möten med socialtjänsten och att denne socialsekreterares namn även har funnits med i utredningar och beslut.

När vi ställer en direkt fråga till Stina om hur hon upplever socialtjänstens kunskaper kring spel säger hon att de till en början inte visste någonting. Hon berättar sedan att kunskapen blivit bättre och att hon upplever det som att hennes stadsdel ligger i framkant på detta område.

Avslutningsvis bör nämnas att Stina, vid tidpunkten för intervjun, såg positivt på framtiden. Hon berättar att hon tänker fortsätta gå på föreningens möten då hon med hjälp av dem lyckats hålla sig spelfri. Hon upplever också att mötena fått henne att växa som människa.

5.2 Carl-Johan

Den spelberoendes roll i berättelsen

(Carl-Johan): Jag är beroende av datorn, det innefattar delvis en del poker. Vet inte vart jag ska börja. Jag har spelat nätpoker sen jag var 18 tror jag. Har under vad kan de va, fyra års tid i alla fall haft en stabil inkomst från det. Det har ju inte gått jättebra nu på slutet men det har varit ett bra tillskott i kassan i alla fall. Första jobbet jag hade tyckte jag var extremt tråkigt då. Kan det ha varit lite drygt tre år sen. Då jag märkte att jag tjänade mer pengar på pokern än på jobbet och på kortare tid dessutom. Och då tänkte jag att det är ju lika bra att skippa det här för att pokern är ju mycket roligare än jobbet. Så jag sade upp mig från jobbet. Sen när jag väl hade min favorithobby som heltidssyssla så var det extremt tråkigt och osocialt. Jag körde på ett par månader och tjänade hur bra som helst. I mina mått mått då. Drog väl in en 60 000 kr på två månader. Jag satsade ju mer än vanligt i och för sig men då tyckte jag att nu ska jag unna mig och spela playstation en månad då. Jag gjorde det inte bara en månad utan det blev väldigt många månader då jag bara satt hemma och... lade mig när tjejen gick till jobbet och gick upp när hon kom hem vid halv sju någonting. Vi umgicks lite och sen gick hon lade sig och jag satt uppe och spelade hela nätterna och kände att det här var verkligen jättekasst.

Carl-Johan inser att han har ett stort problem när det kommer till hans datoranvändande, huruvida han också har problem med pokerspelandet är i berättelsen något oklart. I samband med att han vann en större summa pengar på pokern bestämde han sig för att unna sig en månads tv-spelande. En månad blev dock flera månader. I takt med att han lade allt mer tid på tv-spel och i förlängningen vände på dygnet umgicks han allt mindre med sin sambo.

(Carl-Johan): Det var efter jag hade haft det så ett år som jag insåg att jag måste hitta någonting att göra.

En bit in i intervjun berättar Carl-Johan att han fortfarande inte är helt säker på om pokerspelandet är hans riktiga problem.

(Carl-Johan): Men jag känner väl fortfarande det att det största problemet inte är pokerspelandet. [...] Det är jättekul när man väl sitter där [vid datorn] men det kommer inget gott ut av det. Pokern är delvis lite samma sak men efteråt så har det ändå kommit in lite pengar och då känns det lite mer vettigt. I första hand vill jag skala bort det här där jag inte gör något vettigt alls vid datorn. Men även minska ner lite på pokern för då tror jag att jag skulle spela mer fokuserat.

(Carl-Johan): Och jag känner att när jag spelade poker som mest blev jag äcklad av det och det var inte kul. Jag försöker se på det som en hobby men känner fortfarande att det blir för mycket.

När vi sedan frågar Carl-Johan om hans mål och ambition med möten och behandling är att sluta eller minska på pokerspelandet uppger han att han vill fortsätta men bestämma själv när han ska spela och inte spela. Han medger att det tidigare varit så att han suttit vid datorn och spelat poker när han inte har haft någonting annat att göra men att hans mål är att få kontroll över sin tillvaro.

(Carl-Johan): Man får någon typ av kontaktperson som hjälper en att ta tag i saker verkar det som. Bankärenden och sånt där. Jag vet inte. Jag känner väl lite att jag inte får saker gjorda. Jag känner väl att detta verkar väldigt vettigt och bra och sen kommer någon med något förslag som är... ”nä men det här verkar ju inte passa in riktigt”.

Ovan berättar Carl-Johan om en insats som egentligen är till för före detta kriminella. Flertalet gånger i berättelsen återkommer Carl-Johan till att de behandlingar som erbjudits honom inte riktigt passar honom och hans problematik.

Socialtjänstens roll i berättelsen

(Jonas): När du sökte hjälp hos socialtjänsten första gången, vad hade du för förväntningar då?

(Carl-Johan): Inga som helst. Men jag kände att jag behövde hjälp med mitt problem och... nä men mina förväntningar var väl att jag skulle få hjälp med den ekonomiska biten och betala [för den privata spelbehandlingen].

När Carl-Johan insåg att han behövde hjälp med att ta sig ur sitt datorberoende kontaktade han sin husläkare. Tillsammans utarbetade de ett antal strategier i syfte att minska sittandet vid datorn. Bland annat föreslog läkaren att han skulle börja nedteckna vilka tidpunkter han satt vid datorn för att få svart på vitt hur mycket tid detta tog i anspråk. När detta inte hjälpte letade husläkaren upp kontaktuppgifterna till en privat spelbehandling i Göteborg avsedd för både dator- och spelberoende. Även Spelberoendes förening diskuterades men till en början ansåg både husläkaren och Carl-Johan att den privata spelbehandlingen passade honom bättre då hans primära problem var datorn och inte pengaspelande.

Jag kontaktade [privat spelbehandling] och fick komma dit. Första gången var det gratis och jag tyckte det verkade jättebra när han berättade om själva behandlingen. Han sade att om jag skulle fortsätta att gå där kostade det pengar och han rekommenderade mig att kontakta socialen och att det inte var inkomstbaserat, utan att socialen var skyldiga att hjälpa om man hade problem med någon typ av missbruk. Jag tog kontakt med socialen och dom ville i första hand att jag skulle testa någon av deras egna behandlingar som dom redan hade betalt för istället för något privat. Och jag tänkte att jag får ju mötas halvvägs. Och skulle det vara så att det alternativet som de

rekommenderar verkar bra så finns det ju ingen anledning för mig att testa [privat spelbehandling] utan funkar det så funkar det. Funkar det inte så har jag i alla fall testat. Så jag tog kontakt med några som hette [kommunal spelbehandling] som de hade rekommenderat mig att kontakta. Och just vid det tillfället så insåg jag väl inte att pokern var en del i min problematik. Utan det var väl i första hand datorn då och dom sade att dom var enbart inriktade på spelproblematik då. De tipsade mig istället om att kontakta Spelberoendes förening, en ideell förening i Göteborg. Och det gjorde jag då. Och har sen dess gått hit på tisdagar på något som heter Syna Korten som riktar sig mot ungdomar upp till 25 års ålder. Och jag tycker att det är jättebra här, trevliga människor och det är intressant att lyssna på andras erfarenheter. Och även att själv få prata av sig om hur veckan har varit, men jag känner inte riktigt att jag har fått den hjälpen jag behöver, jag känner att jag skulle behöva en extra knuff för att komma igång och ta tag i mitt problem. Så jag har varit i kontakt med soc och sagt att jag nog vill börja på [privat spelbehandling] då.

När Carl-Johan tar kontakt med socialtjänsten första gången förväntar han sig att socialtjänsten ska bekosta den behandling han tror sig behöva. Socialtjänsten tar enligt Carl-Johan på sig en annan roll än den förväntade då de hänvisar till sin egen behandling i form av kommunal spelbehandling. Carl-Johan kommer dock i samråd med behandlarna på den kommunala spelbehandlingen fram till att behandlingen inte passar honom. Han tipsas därför om Spelberoendes förening i Göteborg.

Carl-Johan uttrycker sina känslor i samband med avslaget:

(Carl-Johan): Men jag bara kände det som att all energi rann ur mig.

Socialtjänstens bemötande och kunskaper

Carl-Johan har inte särskilt mycket att säga om kunskapsläget hos socialtjänsten. Han nämner dock att hans socialsekreterare har medgett att hon har väldigt lite erfarenhet av spelproblematik i yrket. På grund av tidsbrist var det socialsekreterarens praktikant som gjorde utredningarna om de privata spelbehandlingarna. Carl-Johan uppger att den första utredningen tog väldigt lång tid och under denna tid hann verksamheten avvecklas. Detta faktum i kombination med att utredningarna gjordes av en praktikant upplevde Carl-Johan som att hans ärende inte var helt prioriterat. Att han dessutom fick avslaget på den andra privata behandlingen per telefon, och inte skriftligt, förstärkte denna känsla.

(Carl-Johan): Det dom vill erbjuda mig är... dom tycker att jag ska gå till läkare och eventuellt pröva någon medicinering eller sådär och... jag känner väl att... jag känner mig lite nere och det hade väl kanske kunnat vara något men inte i första hand. Så vill jag träffa någon typ terapeut eller nån som håller på med KBT eller nåt i den stilen då. Sen om inget av dom alternativen funkar så är jag väl öppen för att testa annat. Men i första hand vill jag inte börja med någon medicinering.

5.3 Glenn

Den spelberoendes roll i berättelsen

(Glenn): Jag började väl spela när jag var 12-13 år. När man lade sina första stryktipsrader, det var farsan som lämnade in dom. Det blev väl lite mer med åren då. När jag var 14-15 år och gick i 8:an eller 9:an så började jag jobba i en spelbutik. Och som sagt 15 år då, det var ju innan man fick lämna in något. Men det var ju inga problem att få lämna in där och spela lite och sådär. Åh kan det ha dröjt ett år man spelade och sådär, det stegrades ju givetvis mer och mer. Och sen spelade jag utan att betala så att säga. Och man vann ju en hel del ibland men man förlorade dom lika snabbt igen. Det uppdagades efter ett år ungefär. Då erkände man, [summan] kr erkände jag då i summa. Och han [butikägaren] krävde [summan] kr. Sådär i efterhand, man var 15 år och...

den första siffran jag sade på polisförhöret det var den som jag så att säga fick betala. Sen va det egentligen låg på det vet jag inte. Så det blev ju rättegång av det. Och då blev det samhällstjänst eller ungdomstjänst som det hette då va. Och även samtal hos socialtjänsten. Det var väl några gånger man gick där och så var ju det klart. Det var väl mer en del i straffet inte något man fick som hjälp till rehabilitering eller nåt sånt där. Men det funkade väl bra ett tag typ, kom tillbaka ifrån det och sen började jag på gymnasiet som sagt. Sen kom ju nätpokern och det här och ihop med det så var det nästa jobb som jag försummade genom att göra falska returer och komma åt pengar på det sättet. Andra gången åkte jag på, ja, det var väl samhällstjänst även där och lite böter och sådär. Men det var väl i princip, kunde lika gärna ha åkt på villkorlig eller ah, nåt sånt där då men jag klarade mig ifrån det även då. Och sen har det väl varit fem år upp och ner och fram och tillbaka och..har nog spelat allt som går att spela på ungefär. Vart i kontakt med psykiatrin något år därefter. Efter det andra förlorade jobbet och självmordsförsök och det. Ungefär så.

Glenn har under sin spelkarriär förlorat två anställningar till följd av sitt spelande. På det första jobbet förskingrade han pengar i syfte att finansiera sitt spelande. Påföljden blev ungdomstjänst då Glenn fortfarande bara var 15 år gammal. Vid nästa tillfälle var han ett par år äldre när han genom att göra falska returer dömdes till böter och samhällstjänst. I samband med att han försökte ta sitt liv kom Glenn i kontakt med psykiatrin. Glenn poängterar vid ett flertal tillfällen sin låga ålder vid speldebuten. På grund av denna låga ålder borde han inte haft möjlighet att spela alls. Detta till trots lyckades han lämna in stryktipsrader genom sin pappa samt via sitt jobb i en spelbutik.

När vi frågar Glenn om han har funderat över behandlingshem framkommer hans inställning till sådan behandling:

(Glenn): Som sagt, jag har haft i princip fem år av återfall. Men om just behandlingshem skulle vara något. Jag vet faktiskt inte. Det är inget som jag...som man kanske är sugen på att åka på. Men ah, alla knep kanske är bra. Men det känns jättebra att gå här så att säga.

(Johan): Hur hade du känt inför att bli erbjuden behandlingshem av socialtjänsten?

(Glenn): Asså på något sätt så i mitt beroende har jag alltid haft mitt sociala och jag har aldrig offrat någonting av mina intressen. Så som många andra, att dom har offrat någonting. Jag menar dom senaste tre åren, de återfallen har varit i spelbutik i fem minuter. Alltså jag har inte offrat någon tid på det sättet men det är klart att det är allt det man har socialt. Med fast jobb, fasta tider och 40 timmar i veckan och allt. Allting jag har privat med sport och idrott och allt det här. Så att sånt gör väl att man inte är sugen på att offra ett halvår på ett behandlingshem. Men det är ju jättesvårt att säga om det hade hjälpt. Alltså det hade ju säkert hjälpt en del, det tror jag säkert. Gjort en starkare så.

Socialtjänstens roll i berättelsen

(Jonas): Hur upplevde du samtalen hos socialtjänsten?

(Glenn): Man var ju inte så gammal. Man kände ju sig som ett väldigt litet barn hos henne när hon predikade då och det var väl som sagt mer vård i allmänhet. Det var liksom ingenting om själva spelandet kanske som man egentligen hade behövt hjälp med då. Och man var väl fortfarande sådär "äh, jag har väl inga bekymmer" så. Det dröjde ju innan man kunde erkänna det på det sättet.

Ett återkommande mönster i Glenns berättelse angående socialtjänsten är att han betonar vikten av sin låga ålder vid det första tillfället. Vidare beskriver han sitt handlande som ett snedsteg och ett pojkestreck.

(Johan): Vad känner du att man skulle kunna ha gjort annorlunda från socialtjänstens sida?

(Glenn): Man var väl väldigt... man var väl inte helt lätt kanske. Man var väl inte jättemottaglig för tips och idéer. Man var liksom 15 år. Men på något sätt var det kanske där som man hade behövt sätta åt något direkt eller...jag vet inte vad som hade krävts egentligen men. Det är klart att det gav ju en ingenting dom här 20 träffarna. Det var ju mer som sagt att gå dit och sitta och sen gå därifrån. Och hade man spelat då hade man ju gått dit och ljugit. Henne hade man ju skitit i ändå hon hade ju ingen koll ungefär.

Glenn berättar här att han inte hade någon som helst av behållning av samtalen med sin socialtjänstkontakt. Han upplevde att hon inte förstod honom och gick endast dit för att han var tvungen. Han inser dock, när han tänker tillbaka, att han då var i behov av någon form av insats för att stoppa det som skulle följa.

Socialtjänstens kunskaper och bemötande

(Jonas): Kommer du ihåg vad ni talade om då? Tog ni upp något om spelberoende?

(Glenn): Ja det var väl väldigt tydligt att det var spelberoende som hade gjort allt det som hände där. Men jag kommer ihåg första gången när jag kom dit och det var liksom, "Jaha, hur fungerar det? Ja jag vet ju hur det fungerar med lotto och sådär." Alltså precis noll i kunskap överhuvudtaget. Hon hade ingen kunskap om spelet och ingenting om spelberoende i sig. Så där satt man med en medelålders kvinna som bara hade köpt trisslotter.

Ovanstående citat visar tydligt att Glenn ser spelberoendet som anledningen till sina problem samt att hans socialsekreterare inte hade någon som helst kunskap om hans problem.

(Johan): Men när du träffade socialtjänsten och även öppenvården då var det aldrig tal om några insatser alls?

(Glenn): Alltså det som någon gång var på tal det var väl den där..ah att det fanns ett hem. Vet jag att vi pratade om någon gång. Att "det finns ju" och sådär. Men det är klart att "det ska ju inte behövas" ungefär. Även från deras sida.

På frågan om hur han upplevde socialtjänstens bemötande säger Glenn att han inte riktigt kommer ihåg men att han har förståelse för att socialsekreteraren inte kunde sig sätta sig in i hans problematik, detta då inte ens hans familj och släktingar förstod sig på honom. Samtidigt tycker han att man från deras sida kanske kunde ha varit mer uppmärksamma, det borde ha ringt en klocka när en 15-åring åker fast för förskingring.

Glenn fortsätter att kämpa för att undvika ytterligare ett återfall. Han berättar att han tänker fortsätta gå på föreningens möten men han hoppas att han en dag ska kunna klara sig utan dem.

5.4 Pelle

Den spelberoendes roll i berättelsen

(Pelle): Jag har väl spelat sen jag var 17. Jag är [...] i år så det är väl typ [...] år eller nåt. Har enbart spelat på Jack Vegas eller maskiner över huvud taget. Jag vet inte riktigt hur man ska börja men jag kom i kontakt med maskinerna under gymnasietiden då. Det började med att jag fick en bonus vilket gjorde att jag fick en kick av det. Jag kände liksom inte att det var något beroende eller så jag fortsatte ju att spela. Min tjej sade det att "du spelar för mycket" men jag bara "nä men jag spelar inte för mycket". Så gick det så långt att jag spelade bort tre hyror. Så socialen blev inkopplade i det då. Sen var jag typ ren i ett halvår ungefär från spelandet. Sen kom jag i kontakt med spelandet igen när jag åkte till Danmark. Då var det sådana enarmade banditer. Då spelade jag där också. Sen började jag jobba, fick mitt första jobb. Fick rätt mycket pengar på kontot.

Spelade bort nästan allting. Så vi hade möte med sociala och då sade dom att min fru skulle få ha alla pengar på sitt konto och jag skulle typ få utportionerat. För att jag inte kunde hålla i pengar då. Jag fick ett återfall nu igen, för vad var det nu, tre månader sen ungefär. Då när jag åkte till Danmark igen. Och spelade bort väldigt mycket pengar där också.

Pelle berättar att hans fru tipsade en nära familjemedlem om att han spelade. Denna familjemedlem ringde senare till Pelle och berättade att han skulle ta kontakt med Spelberoendes förening. Han uttrycker att han till en början var motvilligt inställd till detta men att familjemedlemmen var påstridig och att han sedan gav med sig. Pelle har sedan dess strävat mot att bli spelfri genom att delta på möten på Spelberoendes förening. Han berättar dock att han måste kraftsamla för att orka ta sig till dessa möten och att han ibland uteblir på grund av detta. Pelle menar att en sådan utebliven frånvaro lätt kan leda till att han åter börjar spela.

(Jonas): När du berättade för dina handläggare på socialtjänsten att du hade spelproblem, hur reagerade de då?

(Pelle): Dom har ju vetat att det funnits i grunden för mig, spelproblem. Men dom har ju blivit lite chockade då för att jag har börjat spela igen. Jag var ju fri från spelandet i nästan ett år. Och så började jag ju spela igen då i samband med att jag gick ifrån mitt arbete och sådär. Mådde lite dåligt och...sådär då va... så kom jag i kontakt med spelet igen. Nu har jag varit fri från spelandet i en månad idag. Och det känns rätt bra. Ska förmodligen börja jobba snart också. Det är just det med fritiden liksom, när man har så mycket fritid, det finns ingenting att göra. När man har problem med ekonomin liksom, man har inga pengar så liksom, då är det så lätt att falla dit igen.

Socialtjänstens roll i berättelsen

(Johan): Första gången du träffade socialtjänsten och pratade om spel, vad hade du för förväntningar då på vad man skulle säga från deras sida och kring insatser? Vad man kunde hjälpa dig med?

(Pelle): Nä det kändes ju lite som att de skulle betala allting, alla räkningar och sådär. Att jag typ skulle gå utan pengar hela tiden. Men jag hade ju glömt av att jag hade sagt att jag hade spelproblem på telefon så jag blev lite chockad när hon sade det att "men du är ju spelmissbrukare" och så och så.

För Pelle kom socialtjänsten in i bilden långt innan hans spelproblem uppdagades, då han sedan några år tillbaka har uppburit försörjningsstöd. Nedanstående fråga rör det faktum att Pelle har spelat bort tre hyror under tiden han fick försörjningsstöd och hans resonemang kring detta:

(Johan): Blev du erbjuden någon form av behandling när du träffade socialtjänsten första gången efter att du hade spelat bort tre hyror?

(Pelle): Nä, den enda hjälpen jag fick var att dom sade att min fru skulle ta pengarna. Det var liksom inte tal om någon behandling och så för jag var ju inte så indränkt i det [spelandet] eller hur man ska säga. Och jag försökte ju inse det själv då att jag verkligen hade ett beroende men det gjorde jag ju inte. Jag fick ju gå rätt ofta och prata med socialhandläggaren då om mitt missbruk då angående spel. Ibland sa man ju liksom änna som det var och ibland fick man ju dra lögner du vet att, ah, "nä men jag har inte spelat" trots att man hade spelat ändå. Och så fick man ju liksom muta dom som var i närheten att inte dom skulle gå och skvallra då. Men jag har aldrig liksom gått in i behandlingsterapi eller vad man ska kalla det för liksom. Det har vart att jag gått här [på Spelberoendes förening] och... känner att det funkar så länge jag går här och så.

(Johan): Din handläggare vet om att du går här också?

(Pelle): Ja. Jag får ju intyg härifrån varje gång jag är här så att han ser det då.

(Jonas): När du berättade för din socialsekreterare så erbjöd inte han någon hjälp eller insatser utan menade bara att du skulle upphöra med spelandet?

(Pelle): Han sa väl mer att min fru skulle ha hand om ekonomin och att han ville liksom att jag inte skulle ha pengar på mig. Men jag försökte ju liksom inte att lyssna på det där. Och så sa han det att "jag vill att du går på de här mötena och att du får intyg" och "de ska vara datumstämplade" och så och så då.

Även om Pelle berättar om socialtjänsten som en övervakare som han ibland ljuger för så berättar han även om enskilda samtal med sin socialsekreterare. Dessa upplever han som fullgoda i kombination med möten på Spelberoendes förening.

(Johan): Men förutom Spelberoendes förening har du gått på samtal hos din handläggare, hur har de samtalen sett ut?

(Pelle): Enskilda typ. Bara jag och han. Han ställer mig lite frågor typ om hur min vecka har varit eller månad. Och jag svarar honom liksom de...är ungefär så.

[...]

(Johan): Hur känner du inför samtalen med din handläggare? Är de givande? Tillräckliga?

(Pelle): Ja det är ju bra att få ett plank man kan bolla med känner jag. Det är väldigt viktigt. Jag tycker det är väldigt bra. Sen är det väldigt bra att gå till Spelberoendes förening också.

Socialtjänstens kunskaper och bemötande

(Jonas): Hur upplevde du hans kunskap om spelberoende och så? Kände du att han hade koll på det eller?

(Pelle): Ah, men han har ju frågat mig också. Han har ju sagt det att han också har haft någon innan mig typ. Som också haft spelmissbruk. Och det var inte pengaspel utan datorspel och han frågade typ om jag hade tips på det då. Men han kom inte med några...ah..han kunde det ändå rätt bra ändå liksom det. Tipsade mig lite och så. Pratade om det, ah...[...]

När Pelles socialsekreterare fick reda på att han hade problem med spelande utarbetade han en strategi som innebar att Pelle inte skulle bära kontanter, detta för att undvika impulsspelande. Denna strategi upplevdes inte som positiv av Pelle som uttrycker att han kände sig begränsad. Utöver detta krävde socialsekreteraren datumstämplade intyg på att Pelle närvarat vid möten på Spelberoendes förening.

(Johan): Men om du inte hade hittat Spelberoendes förening själv, tror du att du hade kunnat bli erbjuden någonting annat av socialtjänsten? Förutom det här kring ekonomin?

(Pelle): Nä jag vet inte faktiskt. För han har aldrig pratat om någon annan behandling med mig i alla fall. Det har han inte gjort. Sen vet jag ju att det finns andra behandlingar. Det finns ju typ det här [privat spelbehandling] eller vad det heter.

Vid tiden för intervjun har Pelle varit spelfri i en månad. Han säger att har ett jobb på gång och att livet känns ganska bra. Han ämnar fortsätta på Spelberoendes förening.

5.5 Tony

Den spelberoendes roll i berättelsen

Så här berättar Tony om sig själv:

(Tony): Jag är blandmissbrukare. Jag började dricka när jag var fjorton och spela när jag var tjugoett. Jag hade egentligen inga problem med alkohol förrän i tjugofemårsåldern när jag gick en utbildning som jag höll på att bli utkastad ifrån på grund av att jag kom full till lektionerna. Jag flyttade till [stad] för en kvinnas skull och jag minns inte om jag började spela innan eller efter det tog slut men för att försköna historien så kan vi säga att det var efter, på grund av besvikelsen. Jag tror det var efter. Jag tjänade väldigt väldigt mycket pengar i [staden], jag jobbade på en krog fyra dagar i veckan som servitör. Med dricks kunde jag få [summan] kr i månaden i rena pengar för fyra dagars arbete. Och då var jag tjugoett år gammal så det var för mycket pengar och jag visste inte hur jag skulle hantera det. Så det blev väldigt mycket springande på krogen, efter jobbet tog man en öl och det blev festande hela tiden. Där jag bodde tillsammans med en tjej fanns ett café- och taxihak. Något jag inte förstod då var att caféet också var en spelklubb där de hade några maskiner. Det var inget hemligt, de stod helt synliga. Men jag blev lite bekant med tjejerna som jobbade där för de hade dygnet runt-öppet. Ibland gick man dit efter att man kom hem från jobbet klockan fyra på morgonen och köpte någonting. Innan man gick hem och lade sig då. En kväll kom en av tjejerna som jobbade där fram till mig och frågade om jag hade spelat på en sån där maskin någon gång och så pekade hon på en av spelautomaterna. Och då sade jag "Nä, det är ju bara massa idioter som spelar på sånt, det är ju till för att ägaren ska tjäna pengar. Det förstår ju vilken idiot som helst, till och med jag". Då sade hon det att "Om du någonsin skulle vilja prova så är det här rätt tillfälle". Ungefär som att nu är det en sån här stor jackpot (Tony måttar med armarna). Jag vaknade med girigheten inom mig. Jag stoppade i en femtiolapp och det var ju ingenting. Eller det kanske var en hundring. Och sen tog det ju bara en minut och sen var ju den hundringen borta. Typ klick, klick, klick... ja det var ju roligt! Jag vinner ju ingenting. Och sen stoppade jag i en femtiolapp till. Dom maskinerna fungerade så att man stoppade i en nyckel och tryckte i så det blev liksom femtio på kredit. Jag tror det var på näst sista trycket när jag hade sexton kronor kvar för det kostade minimum åtta kronor per tryck. Och tryck kunde ju vara då, om man körde såna där turbotryck så kunde det ta tre fyra sekunder. Om man tänker på de dom där maskinerna som kostade väldigt mycket pengar så kunde man trycka bort enorma summor på väldigt kort tid. På sista trycket fick jag en vinst och den vinsten var en sån där bonusrunda och den bonusrundan gjorde att jag vann 3200kr i krediten på räkneverket. Hon tjejen som stod bredvid och tittade på sade "Oj, grattis". Och jag sade "Vaddå är det pengar det här, kan jag ta ut det här?". "Javisst" sade hon och då sade jag "Men ta ut det då för fan". Så tog hon ut det och så fick jag pengarna i handen och så gick jag därifrån. Jaha. Ja men det var ju lätt. Och sen dröjde det inte många dagar förrän jag var tillbaka och skulle vinna mer pengar. Men det gick ju givetvis inte lika bra som första gången.

Tony fortsätter:

(Tony): Sen tog det ett tag tills jag förstod hur maskinerna fungerade. På den tiden var maskinerna separata enheter så de var inte kopplade till någon centraldator som med Jack Vegas. Där dom bestämmer att nu ska någon i Eskilstuna vinna liksom. Utan när jag stoppade i hundra spänn i maskinen så var dom kvar i den maskinen. Så då förstod jag att enda möjligheten att vinna var att någon annan förlorade först. Så att så som dom fungerade då var att någon japan hade gjort dom där kretskorten för alla maskiner i hela stan eller hela Sverige jag vet inte. Och han åkte runt i en jävla flådbil och var hur rik som helst, han fick procent på allting som alla tjänade på dom där korten. Och då fattade jag att maskinerna är ställda i procent dvs. till exempel 70 procent. Så om jag stoppar i hundra kronor så går automatiskt 30 kr till ägaren och 70 procent går tillbaka till

spelaren. Så för att jag ska kunna vinna måste någon annan ha förlorat först och helst större summor så att det finns någon marginal för mig att vinna. Och när jag väl förstod det då gick det lite bättre för jag var ju inte dummare än att jag förstod att det är ingen idé att spela om ingen har varit där och förlorat för då kommer jag garanterat att förlora dom där pengarna.

Senare berättar Tony att denna strategi fungerade väl under en tid men att han fick bekymmer med sin lägenhet och att relationen med flickvännen försämrades. Som en följd av detta uppger han att spelandet övergick till att bli mer av en sysselsättning.

Tony framställer sig gång efter annan som en stark individ som är expert på sitt eget problem och som tagit sig ur sin knipa själv, gärna genom att ställa sin egen duglighet i kontrast till andras oduglighet. I citatet nedan kan man utläsa Tonys syn på sig själv som experten, även i relation till andra spelare:

(Tony): En stor del av behandlingen måste fokusera på självkänslan, för att det är orsaken. Jag har mött människor både på [kommunal spelbehandling] och Spelberoendes förening som säger att "nä, jag spelar bara för att vinna pengar". Eller att "jag är så glad och positiv så för mig handlar det bara om pengar. Jag vill bara vinna pengar."

- Ok, kul, allright.

Min teori skiter ju sig där i så fall.

- Men varför vill du vinna pengar?

- Ja, då kan jag ju resa och köpa massa saker.

- Jaha, och hur kommer du att känna dig då?

- Ja då kommer jag ju att må bra.

- Precis. Du kommer att få bättre självkänsla.

- Ja just det. Du har nog rätt.

Så alla som jag har mött som säger att dom spelar för att vinna pengar så har dom inga svar när jag frågar varför. Och i 90 fall av 100 så är det ingen som använder sina pengar till att investera i en lägenhet eller bil eller resa...jag minns själv att jag under tiden som jag spelade så köpte jag kanske en födelsedagspresent, i övrigt gick alla mina vinstpengar tillbaka till att spela mer.

Socialtjänstens roll i berättelsen

Under början av 2000-talet flyttade Tony utomlands för att tillsammans med en god vän starta företag samt studera. På grund av sin beroendeproblematik blev studierna lidande och Tony fick problem med sitt arbetsvisum vilket ledde till att han fick flytta hem till Sverige igen. Väl hemma i Sverige hade han gott om pengar från arbetet med sitt företag utomlands. I väntan på nytt arbetsvisum började Tony spela nätpoker. Spelandet eskalerade och de undansparade pengarna tog slut. Tony berättar att han vid denna tid skulle genomföra en lägenhetsaffär men att detta gick i stöpet då han inte hade pengar kvar till handpenningen. I samband med detta mådde han mycket dåligt psykiskt och han tog sig därför till psykakuten. Dagarna därpå kontaktade Tony socialtjänsten för att få försörjningsstöd samt för att få träffa en socialsekreterare (av Tony benämnd som beroendeassistent) med inriktning på beroende och missbruk. Tony diskuterade behandlingsalternativ med sin beroendeassistent och de kom fram till att han skulle ansöka om slutenvård för sitt spelberoende. Eftersom utredningen beräknades ta flera månader att slutföra ansåg beroendeassistenten att Tony under tiden borde prova öppenvård i form av den kommunala spelbehandlingen. Efter ett introduktionssamtal på den kommunala spelbehandlingen ansåg dock Tony att denna insats inte var tillräcklig för honom. Han beslutade sig därför för att inte delta i öppenvårdsbehandlingen. Allt eftersom utredningen pågick fick Tony medhåll från sin beroendeassistent i detta beslut. Han berättar att han upplevde att de var överens kring vilken behandling han var i störst behov av. Avslaget kom därför som en rejäl överraskning:

(Tony): Då hade jag helt plötsligt ett papper framför mig som bestod av tre meningar som var själva motiveringen till att jag inte fick behandlingen. Det stod: Ansökan avslås på grund av att klienten inte provat öppenvård först. [...] Det slutade med att jag var så jävla chockad att jag tog det där pappret och gick.

Efter avslaget berättar Tony att han har försökt överklaga beslutet men att han saknade kunskaper kring hur detta skulle gå till. Hans beroendeassistent var vid denna tidpunkt på semester och det fanns ingen annan på socialtjänsten som kunde behandla ärendet eller bistå med överklagan. Tony upplevde därför socialtjänsten som otillgänglig. För att förbättra sina chanser till bifall för slutenvård i framtiden valde Tony därför att delta i öppenvård i form av den kommunala spelbehandlingen. Under tiden som utredningen och den kommunala spelbehandlingen pågår tar han via sin husläkare och psykakuten kontakt med Spelberoendes förening, en KBT-terapeut och en kristerapeut.

Socialtjänstens kunskaper och bemötande

Citatet nedan hänger samman med avslaget som beskrivs ovan. Tony berättar om samtalet med socialchefen kring avslaget:

(Tony): Men jag frågade henne;

- Varför fick jag inte information om att jag var tvungen att gå på öppenvården först för att det ens skulle varit aktuellt med [slutenvård] överhuvudtaget?

- Ja det var ju olyckligt att det blev så men enligt [beroendeassistenten] så hade hon frågat dig om du ville gå på öppenvården och då hade du sagt nej.

- Ja, men hade jag vetat att jag skulle få avslag om jag sa nej hade jag ju givetvis sagt ja. Det är ju självklart. Det förstår ju vilken idiot som helst.

I den senare delen av Tonys berättelse ges den kommunala spelbehandlingen mycket utrymme. Han säger att han kände sig mer eller mindre tvungen att vara närvarande under behandlingen för att komma vidare till slutenvård. Detta menar han bidrar till en låg nivå av motivation från hans egen sida. Redan i ett tidigt skede uttrycker Tony att det skär sig i relationen mellan honom och de ansvariga för den kommunala spelbehandlingen. Han känner sig tvungen att allt för mycket motivera varför han bör gå behandlingen när den inte passade honom första gången. Till slut ger de ansvariga med sig och ett par månader senare påbörjas behandlingen. Den kommer dock att kantas av konflikter mellan honom och behandlarna. Detta kryddas även av en misstro från Tonys sida gällande behandlingens utformning och innehåll.

Vid ett tillfälle konfronterar Tony de kommunala spelbehandlarna om deras syn på spelberoende som beteende i motsats till sjukdom. Hans missnöje med deras åsikter och kunskaper i ämnet uttrycker han på följande sätt:

(Tony): Det är ingen idé att gå vidare med det här för det tyder ju på att de är så fast vid sina dogmer att de inte kan tänka outside the box över huvud taget. Och ändå så sitter en livs levande människa och ställer en... en... adekvat fråga som de inte har något svar på utan försöker med någon jävla nödlögn.

Tony tar i berättelsen återkommande gånger upp sitt missnöje med den kommunala spelbehandlingen. Utöver bristande kunskaper och tvivelaktigt bemötande poängterar han även att behandlingen skedde under ständig tidspress. Detta resulterade i att utrymme saknades för att frångå det enligt Tony på förhand bestämda behandlingsmaterialet. Tony berättar om ett skede under behandlingen som han upplever speciellt klandervärt:

(Tony): Behandlingen bestod av att de står framför en vit tavla och vi sitter runt ett bord och så presenterar de material på en overhead och så står de och läser innantill mer eller mindre. De få tillfällen som det fanns tillfälle att prata om hur vi mådde... om det drog ut på tiden sa dom att "vi måste tyvärr bryta, vi måste gå vidare" och då var det kanske någon som hade sagt att... en av killarna sade att..vi hade pratat om ångest vid något tillfälle. Då säger den här killen att "jag.." ångest och sug pratade vi om. "Jag vaknar på nätterna och har dödsångest, hur... vad ska jag göra åt det?" Varpå [terapeut a], jag såg på henne, det går inte ihop i hennes huvud. "Ja men det där kan man jobba sig igenom" [sa hon]. Jag överdriver inte utan det var vad hon sa. Sen ville hon gå vidare liksom med sin föreläsning. Och jag såg hur den här killen bara sjönk ihop.

Under berättelsens gång framkommer att Tony ställer sig kritisk till behandlarnas kompetens och utbildningsbakgrund. På grund av detta värderar han inte den kommunala spelbehandlingen särskilt högt när han senare pratar om nyckelpersoner och faktorer som bidragit till hans spelfrihet. I slutskedet av berättelsen framkommer att Tony tillsammans med sin KBT-terapeut och kristerapeut bedömer att han inte längre är i behov av någon terapi eller behandling för sitt spelande.

(Johan): Så under tiden som du har sökt insatser från socialtjänsten så har du blivit "frisk"?
(Tony): Haha, på grund av egna initiativ ja. Så all den hjälpen jag har fått...av min ekonomiska handläggare i [stadsdelen], som jag också träffade igår [och hon] sa att jag måste förstå att anledningen till att jag mår så mycket bättre är min egen förtjänst. För det förstår jag ju när du berättar om det här med [kommunal spelbehandling], att det inte var för dig. Nä det är jag medveten om sa jag. Att jag gick till min läkare och sa nu vill jag ha min jävla terapi och fick en tid. Det var samma grej med [beroendeassistenten]. Jag sa att jag inte vill ha någon jävla öppenvård, jag vill ha en riktig behandling... Jag tänker ibland att tänk om detta hade hänt en person som inte var lika motiverad som jag. Som inte hade gått tillbaka till psykakuten en andra gång, som inte hade krävt att få terapi, som inte hade legat på husläkare och kristerapeut, som inte hade stått på sig på arbetsförmedlingen om han inte kände sig redo. Och kanske var rädd för att förlora sitt försörjningsstöd på grund av det eller vad man nu kan tänkas vara. Vad hade hänt om alla de här faktorerna hade varit med en människa som inte var lika motiverad som jag? Hur stor är risken att den personen bara hade fallit undan? För hade inte jag gjort alla de här sakerna så hade jag hamnat på gatan.

Tony sammanfattar hur han upplevt samspelet med socialtjänsten under behandlingsutredningen. Han betonar återigen hur viktigt det har varit för honom att strida för sin sak:

(Tony): Om någon sa nej så sa jag jo. Nej, jo. Nej, jo. Ah okej vi kanske ska prata om det då. Vad hade hänt om jag bara hade tagit ett nej? Det är en fråga jag ställer mig. Och det är ju det jag har tagit upp med alla instanserna. [...] Jag har sagt att allt det här beror på att jag inte har tagit ett nej som ett svar liksom. Det är fan inte er jävla förtjänst. Usch jag blir så arg när jag tänker på det.

Tonys berättelse verkar sluta lyckligt. Han känner att han inte längre behöver någon slutenvårdsbehandling då han löst sina problem genom egna initiativ. Han är dock medveten om hur lätt det är att falla dit igen och kommer därför fortsätta besöka Spelberoendes förening.

6. Analys

Med hjälp av narrativ analys och tidigare forskning har vi här analyserat och tolkat resultatet. I vissa delar av analysen har vi även refererat resultat för att tydliggöra ett sammanhang.

6.1 Hur beskriver och förstår den spelberoende sig själv i sin berättelse?

Ur Stinas inledande berättelse utläser vi att hon förklarar sitt spelande genom externa faktorer som hon i begränsad omfattning kunnat påverka själv. Hänninen och Koski-Jännes (1999) har i sin studie "Narratives of recovery from addictive behaviours" kategoriserat de vanligaste narrativerna baserat på hur personen förklarar sin väg till nykterhet. I jämförelse med den klassiska AA-berättelsen, där fokus läggs på de problem som beroendet orsakar, fokuserar istället medberoende-berättelsen på problemen som ledde fram till beroendet. Detta anser vi passar väl in på Stinas berättelse då hon förklarar sitt spelande genom en rad händelser i livet samt att hon beskriver sig som en medberoende person.

I samband med att Stina pratar om sitt shoppingberoende berättar hon även om sig själv som en hjälpende person som lätt sätter sig själv i andra hand. Hon har i samband med ett introducerande samtal på den kommunala spelbehandlingen fått hjälp att se hur hon tar sig rollen som hjälpare på bekostnad av sig själv. Här berör även Stina problemet med hur man beskriver sig själv under berättandet. Hon har tidigare haft lätt för att tala om sig själv i tredje person men tillhörande citat visar hur hon korrigerat detta på egen hand. Genom att använda pronomen "jag" istället för "man" tolkar vi det som att personen är beredd att i större utsträckning ta ansvar för sina egna handlingar. När "man" används istället för "jag" skulle man kunna se det som en strategi för att externalisera sitt problem. Genom att inte tala om sig själv som huvudperson ("jag") skapar man en mer generaliserad bild av problemet där huvudkaraktären i berättelsen skulle kunna vara vem som helst och inte nödvändigtvis just en själv.

I de tre första citaten och referaten som berör Stina är dottern ett återkommande inslag. Sättet som hon berättar på medför att vi tolkar att Stina beskriver sin mammaroll som sekundär i förhållande till sin roll som spelare fram tills dess att dottern fick nog och flyttade hemifrån. Därefter sker i berättandet en förflyttning där fokus läggs på relationen mellan Stina och dottern.

Om Stinas narrativ kan ses som en typisk medberoende-berättelse är Glenns dito delvis ett exempel på en AA-berättelse (Hänninen & Koski-Jännes, 1999). En sådan narrativ poängterar hur beroendet leder till negativa konsekvenser i livet. Där Stina framförallt fokuserar på faktorerna och problemen som drivit henne till spelande pratar Glenn mer om vilka problem som spelandet lett till.

När Glenn berättar hur han vid endast 12-13 års ålder fått hjälp av sin far att lämna in tips och spel tolkar vi det som att Glenn vill framhäva att dessa faktorer möjliggjort ett spelande som annars inte hade varit tillgängligt för honom. Meningen med detta skulle kunna vara att frånskriva sig ansvaret för speldebuten eller åtminstone tona ner sin egen roll i det hela. Samtidigt som vi förstår Glenns uttalanden som en ansvarförskjutning är han uppenbart medveten om vilka konsekvenser spelandet har fått för honom i form av rättsliga påföljder, kontakt med socialtjänsten och ett självmordsförsök. Medvetenheten om dessa konsekvenser till trots genomsyras Glenns berättelse av en något ambivalent inställning till problemets allvar och behovet av hjälp.

När Glenn berör behandlingshem i sin berättelse framkommer hans något tvetydiga inställning till behandlingsformen. Å ena sidan förstår Glenn att han har problem och att en vistelse på behandlingshem hade kunnat hjälpa honom. Å andra sidan är han inte beredd att offra allt det som en vistelse på ett behandlingshem på annan ort skulle kräva, såsom vänner, familj och jobb. Utifrån Glenns berättelse gör vi tolkningen att han förstår sig själv som en spelare men inte av den grad att

spelaridentiteten dominerar hans liv och person. Han beskriver spelandet mer som ett sidospår i livet vid sidan av arbete, idrott och socialt umgänge. När han blickar tillbaka på tidigare händelser under spelkarriären använder han återkommande ordet "snedsteg". Med tanke på de konsekvenser Glenns spelande har lett till anser vi det anmärkningsvärt att han inte tillskriver sin roll som spelare en större plats i förståelsen av sig själv. I det avseendet avviker Glenn från en typisk AA-berättelse då vi inte kan utläsa att han ger uttryck för den sjukdomsinsikt som är legio i en sådan berättelse. Glenn erkänner för sig själv att han har problem men inte av den grad som är brukligt inom AA.

En annan av våra respondenter, Tony, passar in på flera av Hänninen och Koski-Jännes profiler och kan därför ses som en hybridprofil. I inledningen av Tonys narrativ berättar han att han tidigt i livet kommit i kontakt med alkohol, något han senare utvecklade en osund relation till. Han talar även om sin första riktiga kontakt med spelmaskiner. I slutet av denna inledande del av berättelsen beskriver han när han återkommer till spelmaskinerna efter sin initiala kontakt och sin första vinst. Orden han använder är "*Men det gick ju givetvis inte lika bra som första gången*". Detta väljer vi att tolka som att Tony i efterhand kommit till insikt om att det var här som han fastnade i spelandet. Tony framställer sig även som en person med koll. Han säger att han tyckte att spelmaskiner bara var för idioter, ändå spelade han. Ur detta skulle man kunna dra slutsatsen att Tony, i likhet med "AA-berättelse"-profilen, förklarar spelandet som något, likt en sjukdom, inneboende i honom. Detta eftersom han trots sin rationella syn på användandet av spelautomater som något för idioter, ändå valde att spela. Riessman skriver (2001 i Sjöblom, 2005) att när vi berättar om oss själva så är det en representation av den vi önskas uppfattas som. Därför skulle man kunna tolka Tonys uttalande om att det endast är idioter som spelar som ett sätt att rättfärdiga att han spelade sin medvetenhet till trots. När han i berättandet upplyser oss om denna vetskap föregår han lyssnarens eventuella tanke om honom som idiot. Värt att även notera här är att Tony vid senare tillfälle uppger att han i sex års tid deltagit på AA-möten, något som givetvis kan förklara sättet han berättar på.

Vad vi tycker är intressant i det här stycket är Tonys, för honom, rationella sätt att se på sitt spelande. Hans kunskaper om hur spelmaskinerna fungerade gav legitimitet till spelandet. Tony målar här, och även vid senare tillfällen, upp en bild av sig själv som en person som med sin skicklighet som verktyg kan besegra oddsen. Denna rationella strategi fungerar väl tills dess att Tony hamnar i en situation där han tvingas blanda in känslor i ekvationen. Känslorna medför att han avviker från sin uträknade spelmetod och han övergår istället till att använda automaterna som en verklighetsflykt. Detta benämner han som "sysselsättning", något vi tolkar som ett tidsfördriv snarare än ett arbete.

Tony anser att allt beroende är en form av verklighetsflykt som i sin tur grundar sig i dålig självkänsla. Han återkommer flera gånger i sin berättelse till sin dåliga självkänsla som han tillsammans med sin KBT-terapeut upplever sig ha förbättrat avsevärt. Med det ökade självförtroendet har han återfått sin självrespekt och i och med detta stärkt sin uppfattning av sig själv i relation till andra människor. Tony exemplifierar detta då han berättar att han nyligen framgångsrikt löneförhandlat för första gången i sitt liv samt till och med prutat ner sin lägenhetshyra. Dessa faktorer i Tonys berättelse gör att den också kan ses som en personlig utvecklings-berättelse. När Hänninen och Koski-Jännes (1999) skriver om den personliga utvecklings-berättelsen så handlar ofta vägen ur ett beroende om att frigöra sig från både inre och yttre gränser. Detta medför att nya möjligheter öppnas upp för personen. En bidragande faktor i förändringsprocessen var ofta en uppmuntrande terapeutisk kontakt som fungerade som förlösare av det nya jaget.

När Tony beskriver sin egen duglighet i förhållande till andras oduglighet tolkar vi återigen detta som en representation av den han önskar uppfattas som. Tony utnyttjar också ensamrätten till sin historia för att kunna göra framställningar av andra i berättelsen, så kallad direkt anföring. Ett

exempel på detta är när han, i en fiktiv dialog med en person av annan uppfattning, diskuterar självkänsla.

På sättet Pelle berättar på framgår att det först och främst är människor omkring honom som definierat hans spelproblem. Han använder i sin berättelse själv uttryck som "inte så indräkt i det" och "inte så nerspelad". Människor i Pelles omgivning berörs ofta i en kontext där de utsätter honom för påtryckningar och "tjatar". Påtryckningarna består oftast av att få Pelle att ta itu med sitt spelande. Detta kan ses i kontrast till Tony som beskriver sig som väldigt driven, aktiv och handlingskraftig i sin väg mot spelfrihet.

Trots att Pelle inte beskriver sig som spelberoende, är han medveten om att vissa saker sker som en konsekvens av spelandet men han uttrycker även en oförståelse om hur detta har hänt. Han berättar att den ekonomiska situationen och avsaknaden av arbete lätt leder till spelande. I berättelsen framgår dock att Pelle vid tillfällen haft gott om pengar och att han spelat även då.

I intervjun framgår att Pelle är gift och har barn. Slående i Pelles berättelse är dessa familjemedlemmars frånavaro. Vi finner det intressant att den enda funktion karaktärerna i Pelles historia har är som tidigare nämnts i form av påtryckare. I andra berättelser förekommer betydligt mer innehåll av känslor i förhållande till omgivningen. Det är dock möjligt att han inte saknar denna dimension i sin upplevelse utan att hans berättarteknik snarare kan ses som rationell och saklig.

Tillsammans med Glens så skiljer sig Pelles berättelse från övriga respondenter på det sättet att han inte själv aktivt sökt hjälp för sitt spelberoende. Detta kan möjligtvis förklaras med att Pelle sedan många år tillbaka uppburit försörjningsstöd och befunnit sig i ett omhändertagande system. Socialtjänsten uppmärksammade hans spelande i ett tidigt skede och satte tillsammans med anhöriga in sanktioner och åtgärder. Detta tror vi kan bidra till att Pelle varken ger uttryck för insikt om spelberoendet eller någon direkt vändpunkt.

Unikt med Carl-Johans berättelse är att han är den enda som använder spelandet som primär inkomstkälla. Carl-Johans problem består till skillnad från övriga respondenter av att han spenderar för mycket tid framför sin dator, något som påverkar hans pokerspelande negativt. Det är därför svårt att definiera Carl-Johans berättelse utifrån någon av Hänninen och Koski-Jännes profiler. Hans berättelse om sig själv skiljer sig från de andras på så sätt att han egentligen inte vill bli helt kvitt sitt spelande, utan bara lära sig hålla det på en rimlig nivå. Vi skapar därför en ny profil utifrån tolkningen av Carl-Johans roll, som vi valt att kalla den "professionellt spelberoende". Denna profil kännetecknas av en inbyggd ambivalens. Problemet för den professionella spelberoende personen är att den sysselsättning som är inkomstbringande också är den som ger upphov till personens problem i vardagen. Detta kan jämföras med att vara en så kallad "workaholic" i vilket yrke som helst. Skillnaden som vi ser när det gäller ett professionellt spelberoende är att detta tenderar att leda till ett försämrat ekonomiskt resultat (Bjerg, 2010). Vidare är det i dagens moderna samhälle, i stort sett omöjligt att sträva mot total avhållsamhet av datoranvändande.

Vi tolkar i Carl-Johans berättelse en känsla av ensamhet i förhållande till andra spelare. Detta just på grund av det faktum att han inte definierar sitt problem på samma sätt som övriga spelare i de sammanhang han befunnit sig i gör. De behandlingar han deltagit i beskriver han som bra men att de inte passerat honom och hans speciella problematik.

I denna del av analysen har vi bland våra respondenter kunnat identifiera ett antal olika beroendeprofiler baserat på Hänninen och Koski-Jännes tidigare studie. Utöver dessa profiler har vi kunnat se både likheter och skillnader i hur personerna beskriver och förstår sig själva som spelare. Komponenter som vi har kunnat identifiera är:

- Hur stort utrymme spelandet tar i livet. Här syftar vi både på den faktiska tid man lägger på att spela men också på hur upptagen man är av att tänka på spel och att sträva mot spelfrihet. Glenn berättar om spelandet som en sekundär roll i livet vilket kan jämföras med Pelle som befinner sig mitt uppe i dess konsekvenser i form av att inte själv få hantera sin ekonomi.
- Hur personerna runt omkring berättaren beskrivs, vilken plats de tar samt vilken roll de ges. Här finns en mängd olika varianter i respondenternas berättelser. Pelle ger personerna i sin omgivning negativa, påtryckande roller, medan personerna i Carl-Johans liv inte ges mycket utrymme alls men ändå framställs som stöttande. Ett annat exempel är personer i Stinas liv som dels ges skuld för hennes spelande och dels ses som offer för spelandet. Det lidande som andra personer åsamkats har därmed fungerat som motivation till bättring. Ytterligare ett exempel på hur man använder andra personer på hittar vi i Tonys berättelse där han använder ensamrätten till framställning av andra till sin fördel.
- I vilken mån känslor är inblandade i berättelsen. Exempelvis har vi tidigare nämnt att Pelle som saklig i jämförelse med Tony som har en betydligt mer frekvent användning av känslouttryck i sitt berättande.
- Aktiv eller passiv i strävan mot spelfrihet. Här tittar vi på om det i första hand är berättaren själv eller personer i dennes omgivning som är den drivande kraften i strävan mot spelfrihet. Detta påverkas av hur tydligt berättaren uttalar sitt beroende. Där Glenn är lite otydlig i sin inställning till sitt spelande är Tony och Carl-Johan mer på det klara med sina problembilder.
- Var tyngdpunkten ligger i historien. Vissa berättar mest om strävan mot spelfrihet, andra om konsekvenser av spelandet och spelandet i sig.

6.2 Hur beskriver och förstår den spelberoende socialtjänstens roll i berättelsen?

Här vill vi titta på hur våra respondenter berättar om socialtjänstens delaktighet i sina spelhistorier och vilken roll socialtjänsten ges. Hade man några förväntningar på socialtjänsten? I sådana fall, hur såg de ut och infriades dem?

Från de intervjuades berättelser har vi kunnat identifiera ett antal olika roller som socialtjänsten kan inta. I vissa historier framkommer någon roll tydligare än andra och i vissa kan socialtjänsten inneha flera roller samtidigt. Vad som är viktigt att veta är att det är hur våra respondenter talat om socialtjänsten som styr under vilken rollkategori de hamnar och inte bara hur socialtjänsten de facto har agerat.

Vidareslussare

I några av berättelserna tilldelas socialtjänsten kanske främst en roll som vidareslussare. Ett exempel är Carl-Johan som kommer till socialtjänsten med förhoppningar om att få en specifik behandling bekostad. Det blir dock inte på detta vis utan han dirigeras i en annan riktning med sitt problem. Sättet som rollen beskrivs på av Carl-Johan gör att vi tolkar detta som mycket negativt för honom. Socialtjänsten må tycka att de gör ett bra jobb i och med att de vidarebefordrar ärendet till mer sakkunniga men eftersom detta inte motsvarar de förväntningar som fanns ställda, medför det att rollen som vidareslussare inte känns som fullgod. Andra respondenter hade dock lägre förväntningar och kunde då känna en viss tillfredsställelse med att socialtjänsten åtminstone visste tillräckligt mycket för att kunna slussa vidare till exempelvis Spelberoendes förening. Att synen på rollen som vidareslussare är avhängigt de förväntningar som fanns blir än mer tydligt då även personer utanför socialtjänsten i berättelserna kan fungera inom ramen för denna roll. Respondenterna berättar under sådana omständigheter om detta som uteslutande välvilligt, något vi tolkar som en konsekvens av att inga eller låga förväntningar på hjälp funnits från dessa personer.

Ekonomisk försörjare

Flera av våra respondenter har under något tillfälle i sitt liv uppburit försörjningsstöd varför rollen som ekonomisk försörjare är aktuell i flera historier om än i olika skeden. I Pelles historia berättar han om hur han uppburit försörjningsstöd redan innan spelproblematiken uppdagades. Centralt i berättelsen är hans strävan efter att öka sitt inflytande över socialtjänstens roll. Han ger uttryck för att socialtjänsten har antagit en annan roll än den han önskar. Detta blir tydligt i de strategier Pelle berättar om, såsom undanhållande av information och försök till att kontrollera anhörigas utsagor om honom i samtal med socialtjänsten. Om rollen som ekonomisk försörjare har varit central under hela Pelles historia så har den i Stinas berättelse bara varit central inledningsvis. Medan berättelsen fortlöper kommer socialtjänsten att inta fler roller. Det förhåller sig dock så att rollen som ekonomisk försörjare finns kvar under hela Stinas berättelse men den kom att minska i betydelse i takt med att andra inträder.

Bekostare av behandling

Denna roll existerar i realiteten bara i form av en förhoppning eller förväntan hos respondenterna. Tony och Carl-Johan har gemensamt att de båda är i behov av behandling utöver den som kommunen kan erbjuda i egen regi eller på Spelberoendes förening. Deras strävan mot att få behandling betald medför därför att socialtjänsten även kan sägas anta rollen som bekostare.

Samtalskontakt/problemlösare

Socialtjänsten som samtalskontakt förekommer i ett antal berättelser. I dessa berättelser framkommer att vissa respondenter uppfattar samtalen som en behandling eftersom de ses som bidragande till att lösa problem. I Stinas berättelse har samtalen en positiv laddning då hon tillsammans med sin samtalskontakt har kunnat prata fritt kring sitt beroende och genom detta utvecklat ett motstånd till spelande. Hon berättar bland annat att samtalen bidragit till att hon har kommit till insikt om att fortsatt spelande sannolikt inte kan lösa hennes ekonomiska bekymmer. I Pelles berättelse är samtalen av en kontrollerande natur. Tillsammans med sin socialsekreterare pratar han igenom hur veckan har varit, vilket sug han har haft efter spel samt huruvida han har spelat eller inte. Det faktum att Pelle berättar att han ibland känner sig tvungen att dölja sanningen i dessa samtal medför att vi gör tolkningen att han inte anser samtalen som utvecklande eller positiva. Detta till trots ger Pelle uttryck av att vara nöjd med samtalen som han upplever fungerar som ett bollplank. Ytterligare ett sätt att se på samtalen inom socialtjänsten återfinner vi i Glenns berättelse. Han berättar att han vid ganska låg ålder blivit tvingad att infinna sig hos socialtjänsten för samtal kring sin situation. Samtalen var dock inte specifikt inriktade på spelproblematiken utan upplevdes av Glenn som mer generella och därför även som verkningslös bestraffning och predikan. Flertalet gånger i berättelsen påpekar Glenn dock det faktum att han vid dessa tillfällen var väldigt ung och därför inte mottaglig för innehållet.

Bromskloss/byråkrat

I Carl-Johans berättelse har socialtjänsten, åtminstone inledningsvis, en plats i periferin. Carl-Johan beskriver aldrig socialtjänsten som en betydande aktör i sin strävan mot spelfrihet. Carl-Johan berättar att han inte hade några andra förväntningar på socialtjänsten än som finansiär av den behandling han själv valt ut. Socialtjänstens roll kom dock att bli en annan än den som bekostare av behandling, vilket var vad Carl-Johan hade tänkt sig initialt. Efter avslaget kom socialtjänsten dock att anta formen av bromskloss i Carl-Johans berättelse. Förutom att inte bekosta den behandling Carl-Johan var intresserad av bidrog avslaget till att han tappade modet, eller som han själv uttrycker det; *"att all energi rann ur mig"*.

Även i Tonys och Stinas berättelser spelar socialtjänsten rollen som bromskloss. Tony berättar hur han tvingades genomgå en behandling som han på förhand visste var otillräcklig. Detta fungerade som ett känslomässigt hinder i vägen mot spelfrihet eftersom saker inte utvecklades i den hastighet och riktning som han förväntade sig. För Stina handlade det om hur hon inte fick försörjningsstöd utbetalt som hon hade tänkt sig.

Precis som vi varit inne på tidigare så fungerar socialtjänsten ofta som en motpol till Tony i hans berättelse. När Tony berättar om den kommunala spelbehandlingen gör han det i stort sett alltid i negativa ordalag. Man skulle kunna göra tolkningen att det sker i syfte att framställa sig själv på ett positivt sätt. Vår tolkning är dock snarare att när ett hinder uppstår på vägen mot spelfrihet ogillas det av Tony som är van vid att ta ansvar för sitt liv och att styra det själv. Eftersom Tony är målmedveten framhävs bromsklossarna kanske i hans berättelse som ett i högre grad störande element, än i andra berättelser.

Övervakare/Storebror/Kontrollerande

Kärnan i Pelles framställning av socialtjänsten är hur han upplever den som ett kontrollerande organ. Han hade från början förväntningen på socialtjänsten som en ren utbetalare av försörjningsstöd. Det faktum att Pelle ser på socialtjänsten som någon form av Storebror och övervakare tror vi kan härledas till att han förväntade sig utbetalt försörjningsstöd utan motprestation. Exempel på hur Pelle upplever socialtjänsten som ett kontrollerande organ är att han blivit uppmanad att inte bära pengar på sig för att minska risken att impulsspela. Vi tolkar det som att Pelle istället för att se detta som ett användbart råd inom ramen för behandling, ser det som en bestraffning eller inskränkning i sin frihet.

Vändpunkternas samband med socialtjänsten

I flera av respondenternas berättelser har vi kunnat hitta vändpunkter i deras livshistorier. Dessa sker i samband med att de initialt tar kontakt med socialtjänsten. Berättandet kring vändpunkterna varierar på så sätt att respondenterna i olika grad uttryckligen pratar om händelserna som rena vändpunkter. I den delen av Tonys berättelse där vändpunkten förekommer befinner han sig i ett dåligt psykiskt skick och han uppsöker därför psykakuten. Under dagarna som följer kontaktar han socialtjänsten för att ansöka om ekonomiskt bistånd samt sluten vård för sitt spelberoende. I Stinas berättelse är vändpunkten aktuell i samband med att elen stängs av och dottern bestämmer sig för att flytta. Vändpunkten är tydlig i hennes berättelse då det står klart att den avstängda elen vållat flertalet problem och fått henne att tänka över sitt spelande och ta itu med situationen. För att göra detta ansöker Stina om ekonomiskt bistånd hos socialtjänsten för att betala sina räkningar. På ett liknande sätt berättar Carl-Johan som efter att ha kommit till insikt om sitt hjälpbehov tog kontakt med sin husläkare. Vändpunkten består här av att Carl-Johan under en längre tid mått dåligt över hur beroendet har utvecklat sig. Efter att tillsammans med husläkaren funnit en passande behandling kontaktar Carl-Johan socialtjänsten i syfte att få behandlingen bekostad. Utifrån den tolkning vi har gjort av berättelsernas vändpunkter står det klart att samtliga av dessa har skett i nära samband med att man har tagit kontakt med socialtjänsten. En anledning till att vändpunkterna i ganska liten utsträckning poängteras som rena vändpunkter i berättelserna skulle kunna vara att de i berättarens ögon förefaller vara tydliga för betraktaren av berättelsen. En annan anledning kan givetvis vara att vändpunkten inte är något som respondenterna reflekterat över alls, utan bara är något som vi som lyssnare använder som analytiskt verktyg och letar efter.

Sammanfattningsvis har vi i denna delen av analysen tittat närmare på hur berättaren beskriver och förstår socialtjänstens roll i berättelsen. Rollerna har vi sedan kategoriserat som vidareslussare, ekonomisk försörjare, bekostare av behandling, samtalskontakt/problemlösare, bromskloss/byråkrat och övervakare/storebror/kontrollerande. Kategoriseringen av de olika rollerna medför att vi lättare

har kunnat se hur socialtjänsten under berättelsens gång kommer att anta olika former. Att socialtjänsten antar olika roller sker i samtliga berättelser. I Pelles berättelse framkommer att socialtjänsten varit närvarande i hans liv under en längre tid medan Carl-Johans berättelse bara berör socialtjänsten under en kortare period. Respondenternas berättelser sträcker sig givetvis över olika långa tidsperioder men trots detta är det tydligt att socialtjänstens närvaro i berättelsen varierar ganska kraftigt. Vi kan även konstatera att respondenternas förväntningar på socialtjänsten starkt påverkar deras sätt att berätta om dess rollförändringar. I Carl-Johans fall beskrivs socialtjänsten till en början som en möjlig bekostare av behandling men denna byts strax därefter ut mot rollen som vidareslussare och slutligen bromskloss. Värt att notera är att socialtjänstens roll som bekostare av behandlingar bara existerar i Tonys och Carl-Johans berättelser i form av förväntningar och förhoppningar.

6.3 Hur beskriver och förstår den spelberoende socialtjänstens bemötande och kunskaper kring spelberoende i berättelsen?

Flera av våra respondenter ger i sina berättelser exempel på tillfällen då de upplever sig blivit illa bemötta av socialtjänsten. Här analyserar vi hur de i berättelserna beskriver och förstår kunskaperna och bemötandet.

Stina ger i sin berättelse exempel på både positiva och negativa möten med socialtjänsten, både gällande bemötande och spelkunskaper. Inledningsvis berättar hon om hur hon sökte ekonomiskt bistånd i samband med att elen stängdes av. Stinas ansökan avslås delvis och hon upplever då att hon inte blir tagen på allvar och föreslås till och med att införskaffa ett spritkök. Vad som är relevant här är att Stina i detta skede inte har berättat om sitt spelande. Bemötandet hon får kan således inte kopplas samman med henne som spelberoende och man skulle kunna spekulera i om hon blivit bemött annorlunda om anledningen till hennes ekonomiska situation varit känd. Trots att Stina anser bemötandet klandervärt ger hon ändå uttryck för att ursäkta detta i berättelsen då socialtjänsten inte kände till hennes bakgrundproblematik.

Precis som att rollen som socialtjänsten spelar i berättelserna är sammankopplat med vilka förväntningar som fanns, är också synen på kunskap och bemötande avhängigt dessa. När Stina uttrycker sitt missnöje med socialtjänstens bemötande och kunskapsnivå i sin berättelse ska detta ses i relation till de förväntningar hon hade. I ett senare skede berättar Stina om hur bemötandet förändrades till det bättre när hon hade fått intyg på spelberoende från Spelberoendes förening samt tagit med sig ett ombud i form av sin samtalskontakt inom socialtjänsten. Eftersom detta ombud även figurerar med sitt namn i utredningar uttrycker Stina att även detta har bidragit till ett bättre bemötande. När Stina har med sig sitt ombud stärker detta henne som person. Hon förväntar sig nu att bli bättre bemött än vad hon gjorde i början då hon inte förmådde erkänna sin problematik. Vi gör här tolkningen att även vad man förväntar sig att få för bemötande inverkar på hur man sedan upplever sig ha blivit bemött.

Glenns historia ger stöd till ovanstående resonemang. När han får komma på samtal hos socialtjänsten, förväntade han sig inget annat än en tillrättavisning. Det var också så han upplevde bemötandet. Kunskapsläget beskriver Glenn i berättelsen som "*Alltså precis noll i kunskap överhuvudtaget*". Det bristande kunskapsläget skulle kunna förklara varför inte fler insatser gjordes utöver enskilda samtal. Glenn medger dock i berättelsen att han vid tillfället var ung och inte särskilt mottaglig för hjälp, vilket också kan förklara uteblivna insatser.

Som vi varit inne på tidigare så är Tony allt annat än nöjd med socialtjänstens bemötande och kunskaper. När Tony berättat sin historia för sin beroendeassistent upplever han det som att de överens om vilken behandling som passar bäst och kommer att vara aktuell. När sedan avslaget kommer tolkar vi detta som att Tony känner sig sviken. Anledningen till det upplevda negativa

bemötandet härstammar i detta fall, till skillnad från i Stinas, inte om direkt nedlåtande uttalanden, utan snarare om bristande tydlighet. Återigen handlar detta om ett fall där högt ställda förväntningar inte infrias vilket leder till en ökad känsla av missnöje i bemötandet.

Tonys tid på den kommunala spelbehandlingen kantas av konflikter mellan honom och behandlarna. Han beskriver behandlarnas bemötande gentemot andra deltagare som oprofessionellt och själva behandlingen som dåligt strukturerad och bristande i flexibilitet. Det senare eftersom behandlingens upplägg inte tillät att man frångick dagordningen.

När det gäller kunskapsnivån hos behandlarna på den kommunala spelbehandlingen är Tony också kritisk. Detta, tror vi, kan härledas till den AA-profil som vi tidigare matchat Tony med. Han har under flera år i AA internaliserat tanken på sitt beroende som en sjukdom. Detta går emot grundläggande tankar inom den kommunala spelbehandlingen om spelberoende som ett beteende. Följden blir, tolkar vi, att Tony upplever kunskapsläget som lågt. Efter sitt första besök på den kommunala spelbehandlingen hade Tony lågt ställda förväntningar på huruvida behandlingen skulle kunna vara honom till gagn eller ej. Infriandet av dessa lågt ställda förväntningar kan ses i likhet med Glenns tidiga erfarenheter av möten med socialtjänsten.

Ett annat alternativ på konsekvenser av lågt ställda förväntningar på kunskap hittar vi i Pelles berättelse. Pelle berättar att socialsekreteraren inte kunnat tipsa honom om särskilt många behandlingsalternativ och att denna frågat honom om spelberoende. Trots detta anser Pelle att socialsekreteraren kunde området rätt bra. Detta tolkar vi som att Pelle haft ganska låga förväntningar på socialtjänstens kunskap och därför lägger vikt vid de kunskaper som faktiskt fanns istället för att fokusera på bristerna. När det kommer till bemötandet är det svårare att dra några slutsatser utifrån det Pelle berättar. Den negativa upplevelse av bemötande man möjligtvis skulle kunna utläsa, grundar sig i inskränkningarna på Pelles ekonomiska frihet.

Carl-Johan berättar att hans socialsekreterare har medgett sin bristande erfarenhet av spelfrågor. I övrigt talar inte Carl-Johan om kunskapsnivån varför vi gör tolkningen att nivån står i paritet med hans förväntningar. Vad vi däremot tolkar i Carl-Johans berättelse är en förväntan om att ärendet behandlas rättssäkert och korrekt. Han belyser det faktum att utredningarna av de privata spelbehandlingar gjordes av en praktikant, vilket ledde till att han kände sig lågprioriterad. När sedan det andra avslaget kom per telefon och inte skriftligt upplever Carl-Johan hur musten går ur honom. Ur detta tolkar vi att Carl-Johan inte är helt nöjd med det bemötande han fått av socialtjänsten. Sätter vi detta i relation till de roller som socialtjänsten spelat i hans historia kan vi, precis som i Tonys, se att det är när socialtjänsten byter skepnad från vidareslussare till bromskloss som Carl-Johan börjar uppfatta bemötandet som negativt.

Sammanfattar vi hur våra respondenter berättar om kunskapsläget inom socialtjänsten ser vi att det ses som generellt dåligt. Det som gör att kritiken inte är påtagligare än den är, tror vi beror på de väldigt lågt ställda förväntningarna som framkommer i berättelserna. Variationerna hos respondenterna gällande förväntningar på kunskaper gör därför att kritiken mot socialtjänsten också den varierar. En viktig slutsats är alltså att förväntningarna på socialtjänsten inverkar på hur denna framställs i berättelserna.

Tittar vi på samband mellan upplevelser av bristande kunskaper och upplevelser av dåligt bemötande är det svårt att hitta några utmärkande mönster. I Carl-Johans fall skulle man kunna se ett kausalt samband där bristande spelkunskap har lett till att hans ärende lågprioriterats vilket i sin tur lett till en upplevelse av sämre bemötande. I övrigt kan vi inte dra några slutsatser rörande relationen kunskaper och bemötande i historierna.

Vi har även knutit vissa resonemang i berättelserna, avseende kunskaper och bemötande, till socialtjänstens roller eller spelarrollen. Av detta kan vi dra slutsatsen att när socialtjänstens roll övergår till en bromskloss, leder detta till att bemötandet upplevs negativt i berättelsen.

Slutligen kan vi ställa upplevelserna av socialtjänstens begränsade kunskap om spelberoende i relation till tidigare forskning som visar att socialsekreterare upplever sig ha bristfälliga kunskaper inom området. I folkhälsoinstitutets undersökning framkommer det att hälften inte har tillräckliga kunskaper och en klar majoritet anser sig vara i behov av vidareutbildning i ämnet. I Martinsson och Torgerssons (2009) uppsats upprepas detta men man tillägger även att det i ett antal socialförvaltningar inte erbjuds någon hjälp till spelberoende. Ahlbäck och Eriksson (2008) konstaterar att det är svårt för spelberoende att få hjälp och att nationella riktlinjer saknas. Detta kan vi ställa i relation till flera av våra respondents historier där dessa finner att kunskapsnivån är låg och att adekvat hjälp är svår att få.

7. Sammanfattning och slutdiskussion

Syftet med denna uppsats var att ge en bild av hur spelberoende personer beskriver sin spelhistoria samt hur de berättar om sin kontakt med socialtjänsten. Vi har i uppsatsen kunnat ge flera exempel på hur man kan belysa en spelberoendes berättelse om sig själv och mötet med socialtjänsten.

I uppsatsen har vi kunnat identifiera ett antal olika beroendeprofiler utifrån hur respondenterna berättar om sig själva som spelare. Vad som är intressant här är att där Hänninen och Koski-Jännes tycker sig kunna länka ihop ett visst missbruk med en viss profil, finner vi att våra respondenter är svårare att placera. Respondenterna i vår uppsats ser vi snarare som hybridprofiler där olika stilar blandas. Med tanke på vad som finns dokumenterat om hur narrativer i självhjälpgrupper tenderar att konstrueras i samspel med gruppen, och det faktum att samtliga deltagare i vår studie är hämtade från Spelberoendes förening, är det anmärkningsvärt att historierna inte liknar varandra mer än de gör. Spelberoende kan i ljuset av detta ses som en komplex och mångfacetterad företeelse.

Vi har också kunnat se att respondenterna lägger olika vikt vid olika aspekter av sina historier. Där någon tar fasta på hur det kommer sig att man har blivit spelberoende från första början fokuserar någon annan på strävan mot spelfrihet, för att nämna ett exempel. Vidare har vi också kunnat kategorisera olika roller som socialtjänsten tillskrivs i berättelserna. Dessa roller kan vara både positiva och negativa för den som berättar och rollerna ändras beroende på var i berättelsen man befinner sig. Hur stor närvaro socialtjänsten får i berättelserna varierar ganska kraftigt i uppsatsen. När det kommer till kunskaper och bemötande fann vi att kunskapen beskrivs som låg och att det finns en mängd olika sätt att se på hur man har blivit bemött. Vi fann inga tydliga samband mellan kunskapsnivå och bemötande. Däremot vågar vi konstatera att samtliga berättelser innehöll någon form av kritik av socialtjänsten.

Vad som framkommit i uppsatsen, och som vi vill fästa extra uppmärksamhet vid, är hur respondenternas förväntningar på socialtjänsten påverkar berättelsen. Detta gäller för vilken roll socialtjänsten tillskrivs likaväl som för hur man upplever kunskapsnivån och bemötandet. Sättet socialtjänsten beskrivs på står alltså i relation till vilka förväntningar som funnits på den. Har berättaren höga förväntningar på vad socialtjänsten ska kunna hjälpa till med, och dessa inte infrias har vi sett att socialtjänsten framställs på ett mer negativt sätt än i berättelser med lägre förväntningar. Misslyckas socialtjänsten med att med tydlighet kommunicera anledningen till att förväntningarna inte infrias, leder det till att berättelsen om socialtjänsten blir negativ. Tydliga exempel på detta finner vi i både Carl-Johans och Tonys historier.

En slutsats man kan dra av berättelserna är att spelberoende är komplext och varierar från individ till individ. Varje individ har ett unikt sätt att se på sig själv som spelare och har skilda

förväntningar på socialtjänsten. Att i ett tidigt skede utröna den spelberoendes förväntningar och spelhistoria, tror vi kan vara till fördel för båda parter. Om man dessutom är tydlig med vad den spelberoende har att förvänta sig från socialtjänstens sida tror vi att framtida berättelser om socialtjänsten kommer att vara betydligt mer positiva.

7.1 Förslag på vidare forskning

Det hade varit intressant att göra en kvantitativ studie på samma ämne i syfte att ge en bredare förståelse för spelberoendes situation. Den kvantitativa forskning som vi har lyckats hitta utgår ifrån socialtjänstens perspektiv och de studier som utgår ifrån spelberoende personer är i hög grad kvalitativa. Därför tror vi att en kvantitativ undersökning om spelberoende personers upplevelser av socialtjänsten skulle tillföra ytterligare en dimension till dagens kunskapsläge. En sådan undersökning skulle kunna beröra bemötande och kunskap precis som vår men även fästa fokus vid hur pass adekvat den hjälp som erbjuds är.

8. Referenser

Tryckta referenser

APA. 1994. *American Psychiatric Association: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. Fourth Edition*. Washington, DC: American Psychiatric Association.

Binde, Per. 2010. *Syna korten - En insats mot spelproblem bland unga*. Hedemora: Gidlunds Förlag.

Binde, Per & Jakob Jonsson. 2010. *Spelberoendes riksförbund 10 år - En jubileumsskrift*. Östersund: Statens folkhälsoinstitut.

Dalen, Monica. 2007. *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Ekenberg, Mattias. 2010. En av föreningarna i förändring: Spelberoendes förening i Göteborg. I *Spelberoendes riksförbund 10 år: En jubileumsskrift* (red.) P. Binde & J. Jonsson. Östersund: Statens folkhälsoinstitut.

Hydén, Lars-Christer & Margareta Hydén. 1997. *Att studera berättelser - Samhällsvetenskapliga och medicinska perspektiv*. Stockholm: Liber.

Kvale, Steinar. 2009. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Sam, John Lilja & Katarina Mannheimer. 2005. *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Nilsson, Thomas. 2002. *Jakten på jackpott*. Stockholm: Fri förlag.

Ortiz, Liria. 2006. *Till spelfriheten! - Kognitiv beteendeterapi vid spelberoende. Manual för behandling individuellt eller i grupp*. Stockholm: Natur och Kultur.

Sjöblom, Yvonne. 2005. Att bli utstött hemifrån – en narrativ analys. I *Forskningsmetoder i socialt arbete*. (red.) S. Larsson & J. Lilja & K. Mannheimer. Lund: Studentlitteratur.

Svenning, Conny. 2003. *Metodboken: samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling: klassiska och nya metoder i informationssamhället*. Eslöv: Lorentz.

Thomassen, Magdalene. 2007. *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion till vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Thurén, Torsten. 2007. *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber.

Artiklar och uppsatser

Ahlbäck, Ellinor & Niina Eriksson. 2008: *Det fungerar ju eftersom det inte är så många som ansöker - En kvalitativ studie om socialtjänstens stöd och insatser. (C-uppsats, Socionomprogrammet)*. Växjö Universitet: Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete.

Bjerg, Ole. 2010. Problem gambling in poker: Money, rationality and control in a skill-based social game. *International Gambling Studies* 10(3): 239-254.

Hänninen, Vilma & Anja Koski-Jännes. 1999. Narratives of recovery from addictive behaviours. *Addiction* 94(12): 1837-1848.

Koski-Jännes, Anja. 1998. Turning points in addiction careers: Five case studies. *Journal of Substance Misuse* 3(1): 226-233.

Martinsson, Olof & Henrik Torgersson. 2009. *Spelberoende i Västra Götaland Kommunernas inställning till ansvar, hjälp och egen kunskap. (C-uppsats, Socionomprogrammet)*. Göteborgs Universitet: Institutionen för socialt arbete.

Ochs, Elinor & Lisa Capps. 1996. Narrating the self. *Annual Review of Anthropology* 25(1): 19-44.

Steffen, Vibeke. 1997. Life stories and shared experience. *Social Science & Medicine* 45(1): 99-111.

Elektroniska referenser

Regeringen - Finansdepartementet, Lotteriinspektionens Regleringsbrev för budgetåret 2011: <http://www.lotteriinspektionen.se/Documents/Externa%20dokument/16e42c05-5e0a-442c-a183-195b577286b4.pdf> (hämtad 110407)

Regeringsrättens Årsbok, 2005 ref. 51, målnummer 4582-03: http://www.rattsinfosok.dom.se/lagrummet/Detail_Ram.jsp?detailTyp=referat&detailTitel=4582-03%20Regeringsr%E4tten&tmpWebLasare=Netscape (hämtad 110323)

Svenska Spel: <http://svenskaspel.se/p4.aspx?pageid=197> (hämtad 110323)

Statens folkhälsoinstitut: <http://www.fhi.se/Vart-uppdrag/Spelprevention/Vad-ar-spelproblem/> (hämtad 110323)

Statens folkhälsoinstitut. 2000: <http://www.fhi.se/Publikationer/Alla-publikationer/Spel-och-spelberoende-i-Sverige/>

Statens Offentliga Utredningar, SOU 2008:124, "En framtida spelreglering": <http://www.regeringen.se/sb/d/10283/a/117594> (hämtad 110323)

Vetenskapsrådet, VRFS 2009:1, "Föreskrifter och allmänna råd för etikprövning av forskning som avser människor": <http://www.vr.se/etik/publikationerochriktlinjer.4.45a6e939122880e7d8e80001820.html> (hämtad 110323)

Bilaga 1 - Deltagandeförfrågan

Hej!

Vi är två studenter som läser sjätte terminen på socionomprogrammet. För tillfället skriver vi c-uppsats på ämnet spelberoende med fokus på spelberoende personers upplevelser av socialtjänsten. Utöver bemötande är vi även intresserade av vilken typ av hjälp man blivit erbjuden. Därför söker vi nu 6-8 personer som via intervjuer vill dela med sig av sina erfarenheter av socialtjänsten. En förutsättning för deltagande i studien är att du, pga. spelberoende, har varit i kontakt med socialtjänsten åtminstone vid något tillfälle under de senaste tre åren.

Intervjuerna kommer uppskattningsvis ta cirka en timme i anspråk. Ditt deltagande i studien kommer vara anonymt då varken namn eller uppgifter som kan knytas till din person kommer att finnas i den färdiga uppsatsen. Intervjuerna är givetvis helt frivilliga och du kan avböja att svara på frågor samt när som helst avbryta intervjun. Intervjuerna kommer spelas in på band som givetvis förstörs när uppsatsen är färdig.

Med uppsatsen hoppas vi kunna öka kunskapen om spelberoendes upplevelser av socialtjänsten och vi vore därför väldigt tacksamma om du ville ställa upp. Vår förhoppning är att göra intervjuerna snarast möjligt. Om du vill ställa upp i studien, har frågor eller funderingar är du välkommen att kontakta oss direkt eller via Mattias.

Tack på förhand och med vänliga hälsningar, Jonas och Johan.

Kontaktuppgifter:

Jonas Halvarsson, [mailadress], [mobilnummer]

Johan Malm, [mailadress], [mobilnummer]

Bilaga 2 - Semistrukturerad intervjuguide

Vi ställde frågor kring dessa teman:

1. Kan du berätta din spelhistoria?
2. Hur upplevde du bemötandet från socialtjänsten?
3. Hur upplevde du kunskapsnivån hos socialtjänsten?
4. Vad hade du för förväntningar på socialtjänsten?